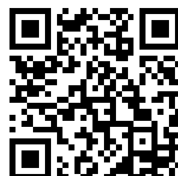

PEDRELL

£1.8.–

Felipe Pedrell

La Canco Popular Catalana

39

LA CANSÓ POPULAR CATALANA

LA LÍRICA NACIONALISADA

Y L'OBRA DE L'ORFEÓ CATALÀ

IL·LUSTRACIONS Y NOTES BREUS

per en FELIP PEDRELL

seguidas del PROGRAMA ab il·lustracions temàtiques y literaries del CONCERT en honor dels congressistes del CONGRÉS INTERNACIONAL DE LA LLENGUA CATALANA, que donarà l'Orfeó Català, dirigit per en Lluís Millet, en el Teatre de Novetats, la nit del 16 d'Octubre de 1906

SOCIETAT ANÒNIMA LA NEOTIPIA, PASSEIG DE GRACIA, 77, INT.
BARCELONA 1906

12336

I

Precedents y fonts de folk-lore musical

a) ANTICHS Y GENERALS

Aquí, com per tot arreu, la cansó popular s'ha conservat per medis directes (la creació viva y casi bé sempre renovada del poble) o indirectes (l'adopció de la cansó per l'artista en una obra d'art).

Els artistes y no pochs savis en sos antichs tractats, malgrat la enemistat d'aquests envers tota manifestació d'*art vulgar,* són els vers conservadors de la cansó popular de més llunyana antiguitat, conservadors inconscients, *folk-loristes* accidentals que feyen *folk-lore* sens donàrsen compte. Tot lo qu'ens han conservat es el fonament del saber conscient del *folk-lorista* actual.

Possehim fonts inestroncables de documents conservats d'aquesta manera. Els *Cancioneros,* el primer entre tots, obra de un sol poeta, les *Cantigas de Sancta Maria,* del Rey Sabi Anfos X (1252-1284), els anomenats del *Vaticano,* el d'*Ajuda* y el de *Colocci-Brancutti,* que formen el còs de la maravellosa escola galaica-portuguesa.

Després d'aquestes primeres fonts, figuren baix sa doble manifestació poètica y musical, com casi tots els esmentats, els *Cancioneros* de músichs de cort. El *Cancionero* dels segles XV y XVI, dit *de Palacio,* publicat per en Barbieri, amb evidenta infidelitat, tant musical com poètica, que conté 460 composicións serioses y amatories, religioses, històriques y caballeresques,

pastorils, de mofa y varies. Els autors (músichs y músichs-poetes) son nombrosos, Peñalosa, Anchieta, músichs de cambra d'Isabel *la Católica,* Encina, Espinosa, Medina y altres menys coneguts. En aquest *Cancionero,* tots els músichs de la col·lecció practiquen de l'art de cort de la època, el *cantar,* el *cantarcillo,* el *villancico* que no té rés que veure ab el *madrigal* d'aquell temps: el tema dels *cantares* o dels *cantarcillos* es sempre la cansó popular; no el tema madrigalesch lliure que no té res que veure ab la cansó del poble qu'esclata viva y vola eludint les subtilitats de la construcció polifònica.

Ben cert qu'el músich més genial y més destre en aquestes assimilacions de la cansó popular es Joan de la Encina, el doble fundador del teatre modern espanyol, aixis musical com literari. Ell sol té en el susdit *Cancionero* una seixantena de composicións, entre altres aquelles que formen la música que acompanyava les representacións de ses *Églogas.*

El *Cancionero* existent á la Biblioteca Colombina (fons de llibres y de manuscrits de Ferràn Colón) de Sevilla, anomenat *Cantinelas vulgares* (títol fictici), inèdit, encara qu'en posseeixo copia, es així mateix un *Cancionero* de músichs y de música de cort, però treballada ab motius populars. Pertany a la mateixa època qu'el *Cancionero de Palacio* y conté nombroses composicións signades pels mestres Triana, Joan de Vrede, León, Cornago, Madrid, Bustamante, Gigón, Hurtado de Xeres y Francesch de la Torre.

Al costat dels *Cancioneros* han de col·locarse les obres polifòniques impreses y compostes baix la influencia popular. En primer lloch, la que ha aparegut a la Biblioteca de la Universitat d'Upsal y de la que un benvolgut amich ne treu copia pera mon servey: *Villancicos | de diversos autores, á dos | y á tres y á quatro | y á cinco bozes | agora nuevamente corregidos...* Venecia, 1556. Es una preciosa col·lecció de cansons de la gran època polifònica, casi bé totes de caràcter popular, ab textes en català y castellà.

Al mateix ordre d'adaptacions populars a la polifonia, pertanyen les següents, dugues d'elles sortides de les impremptes de música barcelonines:

Odarum (quas | vulgo Madrigales appella | -mus) diversis linguis decantatarum (català, castellà, italià)... *Barcinone, in edibus Jacobi Cortey, anno MDLXI.* L'autor d'aquesta riquíssima col·lecció es el famós Pere Albert Vila, canonge y mestre de cape-

lla de la Catedral de Barcelona. Una de les poesies posades en música es del poeta català Pere Serafí.

Las Ensaladas de | Flecha. Maestro de Capilla que fué de | las Serenísimas Infantas de Castilla, | recopiladas por F. Mateo Flecha su sobrino, | Abad de Tyhan, y Capellán de las Magestades Coesareas, con algunas suyas y de otros autho |-res, por él mismo corregidas y echas estampar... Praga, en casa de Jorge Negrino año 1581.

Té aquesta enginyosa col-lecció, apart del seu valor històrich, folk-lòrich y etnogràfich gran importancia perque'ls assumptes de cada *Ensalada* fan suposar qu'es parodiarien representantse o *faciendo escarnio:* si aquesta hipòtesis es ben rahonada, tindriem aquí un còs de composicions que poden parangonarse ab les que formen el teatre primitiu del Renaixement italià, la *commedia musicale* d'Orazio Vecchi, predecessora de la ópera dels monodistes florentins (1).

De los madrigales del muy Reverendo Joan Brudieu | Maestro de la Santa | Iglesia de la Seo de Urgel... En Barcelona, en casa de Hubert Gotard... Anno 1585.

Es una colecció capdal la d'aquest cantor del «*valerós cavaller y elegantíssim poeta*» Ausias March; com a tècnica polifònica ha de col-locarse al costat dels Palestrina, els Orlando Lasso, els Victoria, y com a poeta-músich enlayrat per l'adaptació del cant popular á la polifonia, en el lloch més elevat entre tots els mestres d'Europa. Els textes de sa col-lecció maravellosa són en català y en castellà: la lletra de dos d'aquells es d'Ausias March *(Cant d'Amor,* XXIV, última estrofa y tornada. — *Estramps,* les estrofes primera, tercera y tornada del primer estramps).

Aquestes adaptacions de la cansó popular aplicada a la polifonia vocal se completen per les adaptacions del mateix genre a la monodia acompanyada a la *vihuela,* instrument policordi avans de homologarse en la guitarra del poble que es a la literatura musical d'Espanya lo que'l llaut *(liuto),* la *tiorba,* etz., són a les literatures musicals francesa, italiana y alemanya. Els principis d'educació del perfecte cortesà del segle XVI s'apliquen aquí com per tot arreu, a lart de saber manejar les armes, a l'art de la cetreria, etz., y sobretot a l'art noble de saber cantar y acompanyarse ab la *vihuela.* Aquests principis d'educació cortesana

(1) Pera més noticies referents a n'aquesta obra, igual que l'anterior y la posterior, consúltintse'ls meus estudis *Músichs vells de la terra,* publicats en la *Revista Musical Catalana,* butlletí de l'*Orfeó Català.*

expliquen la invasió de tractats de *tañer vihuela por cifra,* es a dir, polsar la *vihuela* segons el sistema de notació propi, *la cifra (intavolatura).* L'origen de les formes modernes instrumentals o de *música pura,* aixís com les monòdiques acompanyades, han de cercarse en aquests curiosos tractats de *cifra.* Presenciem el procés de transformació de l'art antich y dels *modos* clàssichs vers la tonalitat moderna, procés curiós quan se considera la cansó del poble com el veritable principi y agent d'aquesta evolució. La *vihuela,* com el llaut y la tiorba, lo mateix que l'orga, podia atrevirse a tot mercès al temperament, cosa que no podien fer els compositors polifònichs per causa de la educació purament diatònica de les veus.

Aquests *folk-loristes* inconscients, precursors de la orquesta moderna, comensen amb el genial tractat de *tañer vihuela* de Lluís Milán (1535) y acaben quan la transformació de la *vihuela* en *guitarra* dóna la supremacia a n'aquest instrument que de la má dels músichs cortesans passa a la del poble; apareixen allavors altres tractats, perque'l poble, apoderantse de l'instrument que serà són preferit, no's cuida ja de puntejar artísticament les cordes com els vihuelistes *(tañer punteado)* sinó de produir o arpejar *(rasguear)* qualcuns acorts. El molt curt però gloriós regnat de la *vihuela* acaba a fins del segle XVI ab el primer tractat pera guitarra qu'escrigué el famós Doctor Joan Carles Amat, fill de Monistrol (1). Mes de la època de Lluís Milán, músich de cambra del Duch de Calabria, a Valencia, traductor del *Cortigiano* de Castiglione, al genial vulgarisador de la guitarra, que obtingué l'honor de veurer editades ses obres de medicina a Lyó, quants noms de precursors de les formes d'acompanyament de la orquesta moderna! quantes cansons sobre textes d'antichs *romances!* quantes dances y *differencias* (variacions) sobre temes de cants populars y litúrgichs en els dels continuadors de Lluís Milán!, Lluís de Narváez (1538), el canonge Anfós Mudarra (1546), Enríquez de Valderrabano (1547), Pisador (1552), impressor de són propi tractat y *maestro de vihuela* de Felip II; el cech Miquel de Fuenllana, un dels primers que feren aparèixer l'element *acort*... L'orga, així mateix, completant la tendencia evolucionista dels *vihuelistes,* no dèu ésser oblidada perque en el teclat de l'orga y del clave varen trobar un refugi salvador pera la posteritat, cansons y més cansons y dances y més dances. Les

(1) *Guitarra | española y vandola | en dos maneras de guitarra | castellana y catalana.* — Barcelona, 1586.

obres d'orga y clave d'Antoni de Cabezón (1510-1566), estan atapaides de cansons populars (1) y de ritmes de dansa, lo mateix que les del gran organista català Joan Cabanilles (1665-1713), plenes de *follías* y altres cansons dansades...

En aquesta breu enumeració ha de col-locarse 'l nom d'un *folk-lorista, per accidens*, Francisco Salinas (1513-1590). Dich *per accidens,* perque en sa obra capdal de *Musica libri septem* (1577) y en el *Liber V,* destinat a examinar *quid sit Rhythmus,* obsessionat per la idea d'assimilar la mètrica de la Grecia à la llatina, confonent l'accent ab la cantitat — preocupació dels humanistes de són temps y anteriors — cercà confirmacions de sa teoria en la cansó vulgar, de la qual ens dóna una documentació en regla, y lo que val més encare, proves de la persistencia sobirana de la cansó en el cor del poble: tan sobirana, que avuy sabem com cantaven y recitaven en son temps l'antich romans espanyol, com cantaven les cansons de taula y les de gesta, com cantaven els segadors, les espigoladores y fins tornades tals com aquella tan coneguda en la cansó popular catalana que diu «la darga dan deta» (2).

De Salinas als temps del pare jesuita Antoni Eximeno (1729-1808), l'autor *Dell' origine e delle regole della Musica* (1774), el fuetejador cervantesch dels músichs que «combinen astrolabis de contrapunt sobre'ls vuit tons del cant plà», el *folk-lore* musical ja no es un pressentiment, es una nova ciencia que comensa. Avantsantse als temps presents, ell escriu: «*Sobre la base del canto nacional debía construir cada pueblo su sistema de música*».

El *folk-lore* y'ls *folk-loristes* arriven.

(1) No'n vull esmentar més que una, avuy popularisada a Europa, mercès als organistes extrangers, la que Cabezón titula *Canción del Caballero,* inspirada sens dubte en la tonada d'aquell romans que diu:

Esta noche le mataron
Al caballero, etc.

(2) Vegis l'estudi del autor *Folk-lore musical castillan du XVI siècle,* publicat en *Sammelbände der Internationalen Musik-Gesells-chaft, April-Juni,* 1900, Leipzig, Breitkopf & Härtel.

b) MODERNS Y ESPECIALS

Les endevinacions d'en Pau Piferrer (1818-1848), gran poeta, arqueòlech artista y més crítich intuitiu musical que poeta, prepararen les vies d'en Marian Aguiló y d'en Manel Milà y Fontanals, nostre *Gaston Paris* català; la veu de germanor d'en Quadrado arriva del fons de la Illa daurada recitant el romanso català *Don Joan y Don Ramon* (1) qu'en Piferrer tradueix al castellà y publica en el volum de *Mallorca* dels *Recuerdos y bellezas de España* (1845): un any avans en Milà havia publicat son *Arte poètica* en la que inclou en una nota *La Dama d'Aragó,* escrivint que «la poesía popular de portugueses y catalanes forman sólo dos ramificaciones particulares de la española» y manifesta la esperansa de veurer arrivar prompte el dia «en que la moda, que todo lo invade y todo lo devora, se apodere también de la inocente poesía de nuestros abuelos»: les mateixes tendencies caldejen la inspiració del *Gaiter del Llobregat* (Rubió y Ors), del *Trovador de Montserrat* (Balaguer) y casi bé d'un cop arriven les *Observaciones sobre la poesía popular, La poesía heroico-popular castellana,* y a no trigar gaire les *Cansons de la terra,* d'en Pelay Briz; les *Cansons y Follies*, d'en Bertran y Bros. Clavé ensenya al poble a cantar substrayentlo a l'esclavatge de la ignorancia y del vici... Donat l'impuls, vingueren tots els que tenien una veu pera cantar; nasqueren noves direccions de la poesia catalana y tot un teatre; vingué un segon renaixement y ab ell els poetes lírichs, la novela y el genre de costums. Tot aquest moviment preparava l'*avuy* gloriós a que assistim, creyent casi bé un somni tot lo que veyem.

El *folk-lore* desperta de sobte, per obra de Fernán Caballero, en la regió andalusa, anunciat ja per aquell amor sens limitacions a tot lo indígena y tradicional que tenia l'inginyós escriptor Estébanez Calderón *(El Solitario)* y naix l'agrupació *folk-lorista* de Sevilla mercès, en gran part, a les iniciatives de Machado y Álvarez *(Demófilo)* secundades, principalment per Rodríguez Marín *(Bachiller Francisco de Osuna)* Montoto, de la Torre y Salvador *(Micrófilo)*.

Desperta també amatent el *folk-lore* gallego y la renaixensa moderna no oblida al predecessor P. Sarmiento, seguint els estudis per ell tant ben trassats en Manel Murguia, Rosalía de Castro,

(1) Publicat en el penúltim quadern de *La Palma*, periòdich mallorquí de 1840.

Saco y Arce, Fulgosio, etz., que han deixat descendents en la Pardo Bazán, Pérez Ballesteros, Casto Sampedro y altres y altres dels nostres temps.

Els escrits de Amador de los Ríos y principalment els de Joan Menéndez Pidal, foren el crit *surge fora* del *folk-lore* asturià, com ho foren els de Manterola pera'l desvetllament del *folk-lore* vasch; els de Barráibar, Joan García *(Amós de Escalante),* Pereda, etz., pera'l *folk-lore* cantàbrich.

Mes en aquest desvetllament sobtat del *folk-lore* (cal dir la veritat encare que siga dolorosa) els musichs, fòra d'escasses excepcions, no hi prengueren part. Jo no tinch pas la pretenció temeraria de fer investigacions respecte a n'aquesta deixadesa culpable. Sí, vingueren de per tot col-leccions de música popular fetes per músichs tan incults com desvalguts en música, y es clar que devant de l'adaptació armònica d'aquesta música s'ha de repetir allò de *guarda e passa:* de la fidelitat de transcripció dels documents *folk-lòrichs, guarda e passa,* també; el *traductore* es, sempre, *traditore* y sort encare que no sia, quan no ho es, *trucidatore.*

Es la dissort que tingueren, per exemple, les antologies *folk-lòriques* den Milà y Fontanals y den Pelay Briz: sentien la música, mes com no eren pràctichs pera saber anotarla, se fiaren dels pràctichs que tenien l'inconvenient de no sentir ni la música en general, ni l'encis de la ingènua y delitosa monodia popular. Tant es aixi, que tota la música d'aquelles col-leccions s'ha tingut de refer en altres adaptacions musicals posteriors, en les que'l músich no ha esmenat lo que a cau d'orella cantaba Piferrer a Marian Aguiló y a Milà y Fontanals, oblidant les basques de la mort aferrada al pit del malhaurat poeta, condemnat a morir en la flor de la joventut.

II

Elements musicals y caràcter de la cansó catalana

Confosos ab un indigenisme primitiu, difícil de reconèixer avuy, donat el poch grau d'avens en que's troben els estudis de musicologia comparada qu'en aquesta qüestió del cant popular han d'anar de parió ab els de gramàtica comparada, han format per conglomeració, que diriem, la música popular catalana, diversos elements musicals, que, com per tot, se presenten clars y expontanis o més o menys barrejats entre ells a voltes en un mateix fragment. Aquests elements constitutius són els *modos* diatònichs grechs genuins o modificats per influencies litúrgiques de les dugues grans reformes de Sant Ambros y de Sant Gregori; els celtes y les influencies rebudes de les rasses del Nort; els trovadoreschs provensals modificats per les creuades; y'ls orientals, aquests molt vius encara en els confins de les comarques de Tarragona y Lleida hont abunda'l mateix cromàtich oriental, especialment en los grupus de cants propis de certes feynes agrícoles.

Cal dir que no crech que tots aquests elements sian exclusivament nostres, ni característichs de la cansó catalana, que'l caràcter d'aqueixa cansó nostra està menys que en el fons en la forma adoptada y arrelada per un gust y una tradició. Ans bé crech com creuen en Gaston Paris, el cavaller de Nigra y altres, que «existeix un repertori comú de cansons populars extès, ab variants més o menys aparents, però sempre homogeni sobre el territori de Fransa y qualcunes regions vehines com el Piamont y Catalunya fins a Portugal, y traspassats els límits d'aquesta gran subdivisió,

siga del costat d'Espanya, d'Italia o d'Alemanya, la cansó popular revesteix altres formes. Aquesta es la gran divisió etnogràfica a que nosaltres perteneixem, no fent pas atenció a les arbitraries divisions polítiques geogràfiques de nacionalitats també arbitraries, de nacionalitats constituides per fronteres convencionals».

Mes venint a tractar ara de l'indigenisme y persistent caràcter que ofereixen les tonades de nostra música popular, haurem de parlar per boca d'en Milà y d'en Piferrer qu'escrigueren sobre aquest punt pàgines tan ben trassades, que ses idees queden encare fermes y en peu.

En Milà — diu Menéndez y Pelayo (1) — «todavía en 1853 las tenía por enteramente originales é hijas del país. Pero en los preliminares que dejó escritos para la segunda edición del *Romancerillo* (2), procede con más cautela y hace salvedades muy oportunas». No'ns ho semblen pas tan cauteloses aquestes salvetats, comparats abdós textes, ans bé'ns pareixen endevinacions y observacions ben justes y rahonades, tan en un texte com en l'altre, que després han sigut ben apoyades pels estudis de musicologia comparada.

Deya en Milà, en els textes que deixà escrits pera la reedició del *Romancerillo*: «*Mayor indigenismo ofrecen, al parecer, los tonos ó aires de música que las canciones. No es materia para ser tratada de paso y por un profano en la ciencia musical, la del carácter nacional de las melodías populares. Es obvio que este carácter existe y es fácil distinguirlo en ciertos casos, como por ejemplo, si se compara tal melodía germánica con otra andaluza ó romana. Mas no es menos cierto* que se notan singulares analogías entre las diversas músicas populares, y *también se ha de decir en este punto que no todo lo que conviene á un pueblo deja de convenir á otro,* y pueden ser comunes á varios ciertas delicadas armonías entre el modo de sentir y la música, *entre la expresión hablada y la cantada,* entre la construcción gramatical y el corte de la frase melódica. *De suerte que es cosa muy hacedera que un autor catalán se apropie una melodía venida de fuera, modificando, es verdad, la vocalización y el acento. Sin embargo, no suele ser así, y letras catala-*

(1) *Antología de Poetas Líricos Castellanos,* tomo X, Madrid, Hernando y Compañía, 1900.

(2) Vegis. *Obras completas,* tomo VI de l'edició publicada per don Marcelino Menéndez y Pelayo.

nas poco menos que idénticas á otras francesas ó provenzales llevan diferentes melodías».

Res té que dir la musicologia comparada a n'aquestes observacions y menys encara, si no alabar molt, les expressades sobre gramàtica comparada. Totes dugues donen rahó al cop d'ull de vident d'en Milà y especialment lo que en ell fou intuició de música comparada al parlar de l'indigenisme que dóna poderós relleu y personalitat a la cansó catalana y per conseqüencia, a l'art tan ben cimentat per ella en les adaptacions polifòniques qu'en feren nostres avensats y gloriosos mestres cinchcentistes. Quan una cansó té arrels tan fondes en pràctiques tècniques d'un segle tan allunyat del nostre com el XVI, l'indigenisme persistent de la cansó catalana, que viu en aquelles obres ab tant vigor y virilitat com el present, té fonda y ben sagellada personalitat, que d'un modo reflex ha beneficiat de lluny l'art d'aquell segle y que s'ha desplegat esplèndidament en la nostra època feconda en lirisme d'art y de cors.

Tampoch hi tindrà res que rectificar a les sublims exaltacions d'aquest altre vident d'enlayrada música y poesia populars que «practicó y satisfizo la más dulce y más poderosa de sus inclinaciones» (1) parlant de música «ab l'únich home que l'entenia» el malhaurat Ribera, mort també en la flor de la joventut. Parlo d'aquella ànima assedegada d'ideal d'en Piferrer, que escrivia aquesta pàgina d'or sobre'l caràcter de la música catalana:

«*Pero ese gusto, ese tinte melancólico* (que segons ell sona a quelcom que pareix eco del Nort), *pertenece al país que le vió nacer* (Berga, referintse a la patria en que nasqué en 1816 Miquel Ribera): y en los cantares con que el montañés catalán hace resonar las hondanadas y las concavidades de sus ásperas cumbres, en las baladas con que nuestras madres nos conciliaron en la infancia el sueño de la inocencia, hállanse aquella ternura melancólica, aquella triste alegría, aquella gravedad solemne, aquel sentimiento que enardece el corazón y humedece los ojos, bien como si fuese eco de una vida pasada ó si explanase á nuestra alma el presentimiento de una idea hasta entonces oscura; hállase aquella elevación de las notas y tránsito á la cuarta, que es como un elevamiento y expansión del espíritu, aquella sencillez del período, aquel cerrarlo con un mismo refrán, aquella monotonía aparente, que tanto se aviene con los grandes espacios y las grandes pers-

(1) Vid. *Estudios de crítica. Necrologia. D. Miguel Ribera.* — Barcelona, imprenta del *Diario de Barcelona,* 1839.

pectivas de la naturaleza, y que poco á poco invade todo nuestro ser á la manera con que la niebla, subiendo del valle, lentamente todo lo cubre; aquel acabar en tercera, que prolongando el sonido deja la conclusión como incierta y perdida entre el susurrar de los pinos, el murmullo del viento y los rumores de la montaña... No creemos que el tipo de la música nacional sea el que tan sólo debería llamarse *andaluz*. La índole de los pueblos que ocupan la península aun se resiente de las razas antiguas, de su antigua organización en pequeños estados, de los sitios que habitan y de los recuerdos y tradiciones de su historia particular; y también *el genio poético primitivo brota en ellos con diferentes maneras de exposición*. El descendiente de los éuskaros ama entonar en las vertientes del Pirineo los enérgicos y pintorescos versos que cuentan la victoria de los *Eskaldunac* sobre Carlomagno el del *manto rojo y plumas negras* (1): el catalán *canta sobre tipos antiquísimos, siempre sencillos, siempre graves y tiernos aun en medio de la alegría:* el valenciano plácese en las regocijadas cantatas, tan propias de su ánimo jovial y de su hermoso cielo; y en la bella Andalucía, entre el perfume de los naranjos y al tibio resplandor de las estrellas, la armónica guitarra acompaña aquellas improvisaciones brillantes y amorosas, que ruedan siempre sobre melodías vivas, redondeadas y simpáticas, llenas ora de fuego y movimiento, ora de aquella languidez irresistible que semeja el ansia del placer ó el placer mismo.

»El elemento primitivo, con que los rudos montañeses reconquistadores de Castilla nos conservaron las tradiciones de la antigua caballería y de nuestra restauración ¿no es por ventura distinto del elemento lírico andaluz, en que la pasión misma muéstrase siempre revestida de las imágenes y colores que puede prestar la fantasía más brillante?

...»El genio poético también se plugo desde muy antiguo en visitar las comarcas catalanas y la poesía popular, purísimo depósito de candor y sentimiento, ha esmaltado nuestras llanuras y nuestras montañas con las variadas flores que con vivo afecto de ternura y veneración hemos ido recogiendo.»

(1) En temps d'en Piferrer no's dubtava de la originalitat del famós cant vasch que avuy ningú s'atraveix ja a defensar.

III

Reintegració de la cansó popular al Art, y desvetllament de la Lírica nacionalisada catalana

Quan feconda ha sigut la conculcació evolutiva històrica que que per la forsa de les coses ha restaurat l'art religiós y ha reintegrat a la vida del art en general, al qui donà totes ses formes, la cansó del poble, els dos pols sobre'ls quals, segons suprema endevinació de Goethe, giraria tota la música del esdevenir! Col·locats els artistes moderns en el bell mitj d'aquesta tendencia d'art, la més gran y veritable que jamay hagi existit; en el centre dels dos pols que mutuament s'atrauen y's compenetren, per estímuls d'amor, ben pressentits y millor endressats, ¡com han experimentat dins de son centre d'atracció y de gaudiments de cors purs, espargint-les com essencies fecondants y regeneradores, la influencia de dugues belleses, arquetipus del cor humà, la bellesa divina, invisible y increada, y la bellesa humana, endevinada y reflexa que formen la misteriosa y doble compenetració del art!

¡Quina transformació més esplendenta s'es operat en l'Art a consequencia d'una justiciera reintegració per regressió vers la *música natural,* que fou tota la música de l'antiguitat clàssica y tota la de la Edat mitjana; y quina transformació en els artistes y en els pobles moderns assedegats de lirisme!

Hem descobert la música. «Li ha passat a la música lo que a la literatura de molts pobles: que al pretèndrer conèixer ses regles

per gramàtiques fetes avans de les obres, que són les úniques que les fan y deuhen ferles, s'en adonà tart, molt tart, que parlava un dialecte convencional distint de la llengua, ja formada, que parlava'l poble. Quina música sabia parlar el poble? La *música natural,* la música que acut al cor quan el cor s'exalta y esclata en cants. Y quina música parlaven els gramàtichs? La música art, la música pretenguda científica, la música empírica y freda del càlcul. No s'entengueren durant segles y més segles... y, ab tot, la essencia y les formes de la música art, totes procedien de la cansó y de la dansa, de la *música natural,* de la música que s'es feta sense gramàtichs ni gramàtiques...

. . . .

»Com s'han produhit les obres capdals de la música? Com s'ha produhit aquest Art que penetra en el cor del poble, l'enlayra, li fa entonar commòs la cansó de sa llar? Com s'han format aqueixes nacionalitats musicals modernes, qu'en mitj del concert universal tenen una veu? Com? Escoltant desperts, ben desperts, coratjosos y ab l'ànima en gracia, les *veus dels pobles* (1), y trempant sos accents al sò de l'ànima nacional que, dintre de l'universalitat de la idea y dels sentiments humans, ha donat una música propia a l'Alemanya, a la Russia, al paisos escandinaus, a la Bohemia, als flamenchs, als wallons... (2)

Per una d'aquestes providencials restauracions d'art, la generació moderna, més justiciera que les passades, ha pogut oir y admirar commosa los concents hieràtichs y tradicionals de la pregaria unipersonalisada per la veu de l'art, aquells crits de pietat, ansies de misericordia, plors inconsolables que perduraran sempre en un *treno* de Jeremies o en un *improperia* de Palestrina.

Per altra no menys salutable reintegració, l'artista modern, entonant sa veu al dols ressò d'altres veus dels pobles que, per universals al ensemps que per misterioses analogies no reclamen traduccions pera esser *enteses* per tots els que tenen orelles pera escoltar, ha trobat en la cansó popular y en la lírica nacionalisada dels seus desenrotllaments, els principis sobre'ls que cada nacionalitat funda son drama lírich, transformada la primera materia del cant del poble en pur element dramàtich. Així, la llengua general de la música viu en la *propia,* y aquesta en la de tots sense que la *propia* deixi d'esser nostra fentla universal y humana. Així, la melodia popular es la expressió d'un poble adaptada a la

(1) Herder.

(2) Discurs de la primera *Festa de la Música Catalana*.

universal del esperit humà pel revestiment armònich qu'ella mateixa ha donat. Així, la nacionalitat de la música dóna expressió *propia* al accent qu'es comú a tots, perque compenetrat ab el general, se mescla y alterna el general ab el propi en la expressió, modo de sentir y mesura que l'esperit reclama.

La teoria, o millor dit el desenrotllament históric que produhí, en hora senyalada, el ressurgiment de nacionalitats musicals per assimilació de procediments tonals melòdichs y rítmichs de la cansó y la dansa, per represa d'una tradició constant y originaria, el mateix en el caràcter persistent y general de totes les manifestacions homogènies qu'en l'us de certes formes nadiues particulars al geni de la rassa, a son temperament y a ses costums, ha sigut tan mal estudiat com exposat. No arrenca de nostres dies aquest desenrotllament: ve de lluny; de la època d'or de la música polifònica lluyten per surgir els distintius de les nacionalitats musicals. Cada hu practica d'un modo uniforme'l contrapunt, tant uniforme com el practiquen els mestres de totes les nacions. Els distintius clareijen y's fan notar: el biògraf obcecat de Palestrina, l'abat Baini, troba, per exemple, que les composicions d'en Victoria son *generate da sangue moro*. Heus'els aquí ben clareijants els distintius. Els *humanistes* del Renaixement, fent falsa ruta, els destrueixen, alteren y per fi'ls fan desaparèixer, creant un divorci funest entre'l fons y la forma y aillant al artista de la música revelada y popular que tenia *modos* propis pera expressarse. Aquests *modos* se conserven en estat contingut, infós, que diriem, en mitj dels *modos* oficials, volguts y imposats pels humanistes, y sols apareixen per nostàlgies d'inspiració, recordant el sò humà, sò universal d'eternes remembranses en les ànimes dels forts, Bach, Beethoven, Wagner...

«El moviment de transformació d'art havia d'enrotllar, desgraciadament molt tart, al artista que caminava desorientat. Collocat, com experiencia *in anima vili,* entre'ls sugestius accents de la llengua d'una *música natural,* qu'ell sabia parlar com tothom, y'ls logogrifs d'un dialecte convencional d'una música empírica que'l tractadista llegislava *a priori* sense conèixer sa essencia; el malhaurat artista s'estacionava al escoltar els concells del tractadista, o progressava si sabia desenténdressen, y fins s'alsava remontantse en ales d'una inspiració nova quan posava tot el sentir a n'aquella melodia natural, a la música que — per dirho ab l'hermós concepte shakesperià — cada home la sent vibrar endins de la seva ànima.

»Aquest procés d'obcecació tècnica explica la llarga y neguitosa infantesa de la música y el per què la música no ha pogut fer a deshora per ell mateix y per la lliberació y desvinclació de son art, lo que per la del poeta pogué fer ja fa prop d'un segle, anticipantse al músich, la crítica literaria.

»Aquesta desvinclació, acomplida lluny de les estreteses escolars y acadèmiques qu'encara expliquen lo que ja s'explicava trescents anys enrera, va encara comentant les teories de dugues modalitats úniques y absorvents quan de fet ha sigut reintegrada al art *tota la lira* de les que ha conservat, intactes y plenes de sava la cansó popular; ha trobat avuy son acompliment, en l'*esser y sentir* dels pobles, ha après a parlar a la imaginació y al sentiment dels pobles aquell llenguatge d'inspiració particular, que no exclueix la genèrica per lley de varietat en la unitat.

»La éducació del artista modern ha vist clar que, per lley incontestable, el passat conté en germe el pervindre, y que tota tentativa pera enriquir la llengua musical d'un poble s'ha de fundar sobre aquesta base, no sobre'l passat d'ahir, sinó del de més enllà. El passat d'ahir, el passat de nostra llengua d'avuy, es el mateix que en el temps de Palestrina y de nostres Victoria, Vila, els Flecha, Brudieu... Aquest passat ha viscut després d'ells de les úniques fòrmules armòniques qu'han alimentat tota nostra música per espay de més de trescents anys. Hi havia més en les obres d'aquells grans músichs cinchcentistes, molt més enllà de les dugues modalitats de la música moderna. Hi havia molt més, moltes més conseqüencies que les llegislades més tart: hi havia en el passat de més enllà, fidelment conservat per la cansó del poble, una activitat musical entre cendres d'ignorancia de les que surgiria foch el jorn que l'activitat de les noves conquistes encengués aquelles brases amagades entre'l caliu de la música homòfona y d'aquella infinitat de *modos* y de ritmes que reclamaven circulació en la llengua musical veritable... Aquestes fonts d'ensenyansa del passat de més enllà y'l del modern progressiu més intel·lectual y avensat, s'han compenetrat admirablement, no s'han declarat irreconciliables ab les exigencies de la polifonia y de la orquestació moderna, ans bé *s'han tornat a trobar,* fonentse y tornant a esser el tot unit que foren, així en sa fusió ab la poesia com ab el *rhythmus,* així en la cansó com en la dansa (1).

. . . .

(1) *Loc. cit.*

Arrivaren pera l'aymada Catalunya els dies d'aquesta feconda reintegració per regressió.

Els músichs contemporanis dels desvetlladors del *folk-lore* català no s'en preocuparen, atents tan sols á escoltar els cants de la sirena rossiniana. La «dòna puríssima feta d'amors de mare, de rialles d'infant, d'esplays de joventut, de gestes d'hèroe, de plany de patria ferida — com l'anomena ab frase enlayrada mon benvolgut amich y company, el mestre Nicolau (1) — «la música popular catalana, dolsa música», vivia solitaria, allunyada del «benhaurat art». La generació següent de músichs, més ben preparada, escoltà'l ressò d'altres *veus de pobles,* y aprengué què significava y què volia dir Goethe senyalant un dels dos pols d'atracció del art y pressentint l'adveniment de Schubert, de Weber y tot el teutonisme que's condensa ab aquestes dugues personalitats; què representava aquell ideal d'art en que'l mateix Goethe troba la glorificació de son propi geni. Y aquella generació estudià les obres de Schubert y de Weber y a no trigar les del mateix Wagner. Hi havia, donchs un més enllà. Hi havia un art lírich que s'havia format pel sentiment del poble, hi havia, en una paraula, lírica y música nacionalisades.

Y vingué un músich, el primer d'aquella fermentació de lirisme nacionalisat. Era en Clavé. «Ánima jove, senzilla, reflectora dels ideals que tenien ull-pres al element popular de sa època... Ánima simple, espill claríssim que reflectà inconscientment la hermosura verdosa d'aquell somniós despertar de la Morta-viva, de la Catalunya qu'estava com encantada esperant lo buf màgich de la poesia santa pera tornar a tenir conciencia de son esser» (2). La grapa genial d'en Clavé, que quan sentia vacil-lar al músich demanava forses, «regust de naturalesa» y ales pera volar a son potent geni de poeta, donà l'impuls desvetllador tant patriòticament encertat que més de dos mil cantayres entonaren l'himne dels descendents dels Almogàvers. Allò no s'havia oit jamay. Hi havia, donchs, un més enllà: hi havia una lírica nacionalisada en els tons enlayrats d'aquell himne. Y's parlà de la personalitat de nostre art y de sa nacionalisació, amplificant la forma del *lied* en el drama lírich propi que es un *lied* de proporcions més extenses y desenrotlllades escènicament. Y s'alsaren veus que ensalsaren la música clàssica polifònica del segle d'or y la instrumental de nostres organistes y clavicordistes antichs. Y la generació nova de

(1) Parlament de la *Festa de la Música Catalana,* any III.
(2) *En Clavé,* per Lluis Millet.

músichs s'acostà als lírichs de nostre renaixement literari y ensaijà si'l sò nou s'unia bé al sò de la reflorida poètica.

En Clavé mateix s'hi ensaijà en aquella forma nacionalisada del *lied* o de la cansó en sa manifestació més líricament reconcentrada, a la que li es suficient un sol instrument acompanyador pera manifestarse en sa més fina essencia. Aquella cansó seva, l'*Anyorament,* es veritablement un *lied* ben entrevist com ho foren, entre altres, els de Nicolau, Guanyabéns y'ls d'en Carlets Isern, el cech de Mataró, geni musical mort prematurament, conreuadors primitius d'aytal forma.

Els intents y gayre bé *endevinacions* d'una lírica assimilada del poble d'en Clavé, Guanyabéns y Isern, no cridaven l'atenció dels músichs professionals que continuaren escrivint melodies pera cant y piano de patró ordinari italianisat, l'únich admès allavors, com la *Teresa* y'l *Yo te amo* d'en Biscarri. El jove Joan Tresserra, una veritable organisació musical (malhauradament mort avans dels trenta anys) que's donà a conèixer entre altres obres, ab una brillant composició sinfònica pera orquesta intitolada *Poblet,* escriuria, sense dubte, en el genre de música íntima de que tractem, mes are no ho recordo: en tot cas se'n hauria anat més endintre plantantse en el bell mitj del genre mercès a sa il-lustració y erudició musical.

Dels primers músichs professionals qu'endevinaren qu'en les tonades populars hi havia una música encisadora, y que la imitaren ab més o menys bona fortuna, es just nomenar als mestres García-Robles (autor de prehuades cansons pera cant y piano), Goula (encare que no perteneix propiament al *lied,* cal citar sa obra lírich-dramàtica *A la voreta del mar)* (1), Sánchez Gabanyach *(La cova dels orbs,* obra del mateix genre que la precedent), Martínez Imbert (chor *La primavera*), Frígola, Candi, Barba (Anselm), Ribera (Joseph) *(Sinfonia sobre motius populars catalans),* Rodoreda *(Cansons de noys y noyas,* y *La nit al bosch,* poema d'Apeles Mestres, hont hi han coses de forsa sabor popular). N'oblido d'altres, sens dubte, de músichs profesionals, mes declaro que no ho faig voluntariament (2). Mercès a sa il-lustració Fermí Álvarez fou un dels que primer comprengué quina classe

(1) L'ampliació del *lied* aplicat al genre lírich dramàtich exigirà un dia estudiar lo que ha fet en el sentit de la lírica nacionalisada el teatre lírich català desde sos primers assaigs.

(2) Caldria esmentar a n'en Ramon Vilanova músich de la Capella de la Catedral, autor de la avans tan popular *Missa pastoril:* y ab ell caldria esmentarne d'altres que, portats per la forsa de la costum y per contrast ben remarcable, introduien en la

de música exigia la lírica que casi bé tots buscaven a les palpentes pel fals camí del *lieder* de Gounod y de Meyerbeer, y dels més desastrosos de Titto Matei, Campana, etz., gayre bé'ls únichs que allavors, salvant rares excepcions, obtenien predicament entre'ls professionals y aficionats. Com dich, l'Álvarez anà dret al cor del *lied* y encertà, casi bé sempre, especialment quan excitava la imagició del músich una bona poesía catalana y per això hi ha que estimar com lírica ben endevinada y ja perfectament nacionalisada totes ses *Aubades catalanes* y les cansons, ben profondament sentides, *L'estimo, Ma mare, Anyoransa, Jamay, Tristesa, Voreta'l mar, Salm d'amor, Planys,* y altres y altres poemets delitosos com els qu'acabo de recordar. Les cansons del Álvarez foren escrites escoltant la música del terrer. Tenia sa familia a Figueres y passava grans temporades a l'Empordà, regió que estimava sobre tots els molts paissos qu'havia visitat. Escoltà y recullí cansons ab veritable veneració, moltes de les quals arreplegava pera mon servey. La decadencia de la sardana'l preocupava y en ocasions, que jo vaig presenciar, arrivà a tirar en cara a les cobles *la gran vergonya* d'aquella música d'òpera que formava la de la sardana.

Admirava a n'En Pep Ventura que tant treballà pera la caracterisació de la dansa popular catalana composantne moltíssimes y no pochs chors, sobre temes populars catalans y altres d'originals de molt cayent popular. En Pep Ventura es pobre d'armonia y instrumentació, no's pot negar, però hi ha en ses composicions gran riquesa d'idees y sobre tot molt caràcter, tota una naturalesa musical de la patria.

L'aparició de les cansons del Álvarez produeix l'efecte d'una brotada que ve a deshora per excés de sava. Arribava la primavera y la sava continguda esclatà de cop, en les *Cansons pera Cant y Piano* (1) de Francesch Alió, y en les *Cansons populars catalanes recullides y armonisades* del mateix autor (2); en les *Cata-*

música religiosa anomenada pastoril tot lo que bé'ls hi semblava d'element popular, mentres qu'en la demés música religiosa y en la profana d'aquests mateixos autors res se troba d'aquesta pràctica.

(1) Lletres de Verdaguer, Apeles Mestres, Matheu y Fornells y Guimerà. En una quarteta que fa de pròlech, explica la idea de la col-lecció que's compon de sis cansons, estampades per Fidel Giró (Barcelona, 1887), il-lustrades pel mateix autor ab dibuixos ben encertats y originals.

(2) Ab un pròlech (La Música en el Folk-lore català) de F. Pedrell, Barcelona (sense any), Joan B.ª Pujol y C.ª, editors. La col-lecció consta de vintitres cansons, d'un *Ballet* (de Berga) y del *Ball del ciri*.

lanesques (1), d'en Millet, y en la col-lecció de Jacinto E. Tort Daniel, intitolada *Folk-lore Musical Català (Cansons populars catalanes pera cant y piano)* (2). Hi ha més sava en l'arbre de la cansó nacionalisada y, cop a cop, sense parar apareixen noves y més frondoses rebrotades: y tots hi anaren a cullir una branca d'aquell arbre, Vives, Morera, Joan Gay, Noguera, Granados, Lamote de Grignon... tots, què se jo quants!, mentres els colecciónadors feyen feyna passiva y pacienciosa pera alimentar aquell dalit insaciable que s'apoderà de músichs y de poetes (3). Tots hi anaven á cullir una branca d'aquell arbre que'a cada cullita renaixia en noves rebrotades: tots hi anaren, fins els més refractaris que's creyen que allò era una moda que passaria, una *joguina de noys* sense importancia, com deyen d'aquella locomotora que atravessava planuries y montanyes *molt inginyosament*, però que també passaria; tots hi anaven allavors y ningú hi mancarà quan una veritable institució de la terra, l'*Orfeó Català* y la *Festa de la Música catalana* que ella crearà, els cridi recullint anhels y aspiracions, ja fortament arrelades, encarrilantles y dirigintles vers un ideal clarament entrevist y enlayrat pera gloria y esplendor de l'art de la patria.

Ja ha nascut a la influencia d'una bona estrella la lírica nacionalisada d'un poble en sa forma més líricament íntima que pera viurer y enlayrar cors ne té prou ab la veu humana y la confidencia d'un instrument fidel a qui li puga comunicar tots els seus arrobaments, tots els misteris de les coses, els dels cors com els de la naturalesa: aquesta forma ingènuament profonda en sa simple manifestació la recullirà l'*Orfeó,* d'ella en farà sa obra feconda y l'*Orfeó* senyalarà'l nou camí d'una altra forma en que's vessaran les ampliacions del *lied* en les polifonies chorals pera beure en un vas més gran y sempre nostre, ple de magnificencies sonores, el rasoli que guardem en vells tonells y'ls que arreplegarem en les noves cullites que'ls cors amants de la terra han preparat sens plànyer treballs ni fatigues.

(1) Publicades per mi en la *Ilustración Musical Hispano-Americana*, any IV, (1891), núm. 78.

(2) Consta la col-lecció de *Set cansons,* publicada en 1895. En fetxes anteriors el mateix autor publicà: *Algunas consideracions sobre la música popular catalana*, 1891; *Noticia musical del «Lied» o cansó catalana,* 1892; *La Ensenyansa Musical y les Societats chorals,* 1893.

(3) No faig ni puch fer are bibliografia, y no puch esmentar á tots els músichs com tampoch a n'els benemèrits col-leccionadors.

Com a *lieder* chorals hi ha que considerar alguns chors de'n Clavé, el *Somni d'una Verge,* ple de delicadeses, *La Brema* y *Els Xiquets de Valls* (en el concert que avuy s'executa l'oireu), plens de la pasmosa realitat que per intuició d'artista fuig de la imitació descriptiva artificiosa que perjudica ensemps a la espontaneitat y a la mateixa música. Poch a poch, després d'assaijs plens d'intuició y naturalitat, la nova generació aprengué a escriurer el *lied* en sa manifestació més líricament íntima, pera una veu y un instrument acompanyant o amplificada, utilisant l'element choral fentne dugues distincions d'aquesta, la forma que s'inspira directament de la cansó popular, armonisada sense desdoblaments ni desenrotllos temàtichs, y la que tot inspirantse més en la suau y pura essencia de la cansó que en la mateixa cansó dramatisa'l quadro lírich, el desdoble y'l desenrotlla temàticament, fent obra de reintegració de lirisme, nacionalisantlo per la bellesa de la melodia clara, sincera, d'arrel fondament catalana, o per la potent y perfecte identificació entre'l texte literari y'l musical. D'aquestes dugues formes d'assimilacions populars del *lied* nacionalisat n'oireu aquest vespre ben clares mostres; de la primera forma, la segona part del concert n'está plena, y de la segona forma, en la primera y tercera part n'escoltareu. Totes aquestes formes, jo os asseguro, si no ho son ja, aspiren a esser gran art, gran art com forsa d'ánima y llum d'intel-lecte.

El procés de desvetllament y de renaixensa de nostra lírica nacionalisada, s'ha desenrotllat aquí ab un paralelisme idèntich al qu'experimentà Alemanya. Els Herder, els Grimm, els Von Arnim y'ls Brentano d'allà són els Piferrer, els Milà y Fontanals, els Aguiló, els Pelay y Briz y els Bertran y Bros de la nostra terra: darrera d'aquells revivadors alemanys del passat lírich y tradicional del poble teutònich, vingueren Goethe y Schiller y aquell devassall de lirisme del *lied* transfigurat en *volkslied:* col-loqueu aquí a tots els nostres lírichs, al front de tots a Mossèn Cinto Verdaguer, col-loquèulos-hi a tots, així els d'ahir pròxim com els d'avuy, sense que'n falte ni un sol; col-loqueulos ben alts els que'ns han fet sentir ab el cant de sa dolsa lira que Catalunya, la superba y lliure, es viva: el *volkslied* alemany que despertà'l lirisme nacionalisat de Schubert, que n'ha despertat a nostra terra de músichs! Ja'n coneixem alguns d'aquests cantayres de l'ànima catalana, cada dia'n coneixem d'altres, són homes més vigorosos, més artistes y més honrats per sa sinceritat, més rahonables y més intel-

ligents; porten una esplèndida cullita de fruyts ben madurs, ben sans y ben joyosos.

Quan per dissort el primitiu pensament d'en Clavé corria perill d'adulterarse y ab ell també, l'esperit d'emulació artística, la fermentació qu'avensava y pujava amunt, sempre amunt, una institució esdevingué de sobte pera salvar-ho tot impregnant-la d'un sentit estètich potent y d'un sentit artístich pràctich no menys poderosos. Aquesta institució, nomeneula tots els que teniu viu amor a l'art de la terra.

IV

L'obra del "Orfeó Català"

Donem la paraula a un escriptor francès (1) que tot fent una ressenya de la *Tournèe artistique au Midi de la France,* realisada per l'*Orfeó Català* (1901), trassa una historia seriosa de la institució.

«Tant que la Renaissance d'un peuple, d'une nationalité ne s'affirme que par des théories, on peut encore la contester; mais, quand elle se prouve par des œuvres, quand elle récrée una langue, qu'elle enfante en quelques années toute une littérature, et provoque un mouvement artistique qui susci e partout des initiatives personnelles et collectives, elle se constate comme un fait qui s'impose même à ses adversaires, au moins à ceux à qui leurs haines et leurs rancunes n'ont pas encore enlevé toute clairvoyance.

»La Renaissance Catalane est un fait. La Catalogne existe!

»De toutes les manifestations de cette vitalité catalane, l'*Orfeó Català* n'est certes pas la moins intéressante. Que l'on songe à tout ce que comporte d'efforts, de travail, de dévouement, la cohésion de tant de personalités dans une œuvre commune. Sans doute, il y a fallu et il y faut encore l'initiative, et une volonté qui ne s'est découragée de rien, comme celle de ses fondateurs MM. Lluís Millet et Amadeu Vives, aidés de MM. Jacinto Tort, Joseph M.ª Comella, Joan Salvat et de Madame Emerenciana Wehrle, (2) mais il a fallu aussi que cette volonté trouve des abné-

(1) L. Xavier de Ricard.

(2) Després d'en Comella, en Salvat y na Wehrle, la plana major dels mestres de l'*Orfeó,* en vingué un altre, en Francesch Pujol, un fill de la institució, «perque

gations égales qui consentent à se discipliner elles mêmes, ce sont de ces miracles d'entente qui ne se réalisent que lorsque les âmes sont déjà à l'unisson dans la communion d'une même pensée.

»Je regrette que le peu d'espace dont je dispose et aussi mon peu de compétence ne me permetten pas de décrire l'immense répertoire de l'*Orfeó Català:* quand j'aurai constaté avec quel éclectisme intelligent et impartial, et moderne sans sectarisme, il admet toutes les manifestations du beau musical, sans distinction ni parti pris d'écoles, je n'aurai rendu encore qu'une demie justice à l'*Orfeó Català*. Ce qu'il faudrait dire encore c'est le zêle et la passion qu'il a mis à retrouver et à ressusciter l'âme même de la Catalogne, dans toutes les chansons populaires qu'il a évoquées de tous les coins du terroir catalan...

»L'*Orfeó,* d'ailleurs, ne peut se plaindre que son œuvre et sa pensée n'aient pas été comprises. Comme toute entreprise, qui n'est point servie par les banalités courantes, il a eu ses luttes, ses difficultés et ses crises, mais ce sont là les accidents nécessaires de la croissance, et qui assurent la force et la durée de la vie. Fondé en 1891 par Lluís Millet qui, dans une salle de café réunissait autour de son idée, quelques enthousiastes comme lui, l'*Orfeó* arrêtait bientôt ses statuts. En 1892 il avait 28 choristes et 37 membres protecteurs: et cette même année il commençait sa mission d'art et de patriotisme à travers la Catalogne: il éxécutait à Barcelone plusieurs chansons populaires, et, parmi elles, les *Segadors*. Mais on peut dire que l'*Orfeó Català* date réellement du jour où il débuta à l'*Ateneo Barcelonés*. Dès lors il est consacré. La Catalogne adopte son orphéon.

»C'est alors qu'il s'adjoint une section d'enfants et une section de jeunes filles. Partout on le réclame; partout on l'acclame. Il n'y a point de solennités artistiques sans l'*Orfeó Català,* et point de

l'*Orfeó,* que fa moltes coses —diu ingènuament la Memoria-Ressenya de 1902,—fins fa compositors» y ho es molt enlayrat l'autor de *La Gata y en Belitre, La Non-non dels papellons* y de la pessa que oireu en aquest concert, la cansó ben alegroya y popular darrerament armonisada, *Fum-fum-fum*. «Y ab això no's pensi en Pujol que li vull retallar cap mèrit propi... Nostre mèrit consisteix en posar a guany les qualitats que Déu nos ha donat. *L'Orfeó* ha sigut la Providencia o el medi de que s'ha valgut la Providencia pera desenrotllar les facultats d'en Pujol.» Y en Pujol no s'aturà, seguí amunt: la fè no minvà y'l treball desenrotllà son talent pera honra de Catalunya y especialment de l'*Orfeò* que li donà ambient pera ferse artista, bibliòfil y musicògraf rebuscador afortunat de *velluries* de la terra, d'obres polifòniques antigues que li han merescut honrosos premis, musicògraf rebuscador y restaurador, tinch d'afegir; perque també'l preocupa la restauració de nostres patrimonials balls, danses y comparses populars.

fêtes patriotiques non plus, auxquelles il ne s'associe. Ne prétendant point ici écrire une histoire, même sommaire, je ne suivrai point l'*Orfeó* dans toutes les étapes de son succès grandissant à travers les pays de la Catalogne. Chaque jour son programme s'enrichit: chants populaires, musique sacrée et profane, celle du XVe et du XVIe siècle comme celle des maîtres contemporains, ce programme comprend tout. On peut juger du progrès effectué en quelques années par la comparaison des chifres: en 1897, l'*Orfeó* comptait 100 choristes et 400 membres protecteurs. Depuis, c'est à dire en quatre ans, il a doublé; il compte aujourd'hui 1,100 membres protecteurs et deux cents choristes, répartis en trois sections; una section masculine de cent homes, et deux sections d'enfants et de femmes, chacune de cinquante personnes.

»La prospérité est venue en même temps. Parti, il y a dix ans de la modeste salle du Café Pelayo, l'*Orfeó* en 1897, s'installait en son hôtel et se mettait, comme on dit, dans ses meubles.

»Se sentant les ailes assez fortes, l'espace l'a tenté. Sa première excursion au dehors de la Catalogne, a été pour aller participer à un concours international d'Orphéons à Nice; il y remporta un premier prix, et ce fut au milieu d'indescriptibles ovations qu'il ramena dans Barcelone, sa banniére triomphale, où flotte l'écu barré de Catalogne.

»Et, aujourd'hui, il revient encore vers notre midi auquel l'unissen si intimement la triple fraternité du sang, de la langue et de longs siècles d'histoire vécus ensemble. Ce sont d'ad mirables artistes, qui nous arrivent d'au-delà des Pyrennées. La Provence, le Roussillon, le peuple d'oc les acclamera comme il sait encore acclamer les artistes. Mais ces artistes son aussi des messagers de la Catalogne et la fête d'art sera aussi la fête d'une famille qui se retrouve. Ils nous arrivent juste au moment où, nous aussi, semblons aspirer avec une ardeur nouvelle, à une Renaissance artistique et littéraire, présage de toutes les autres Renaissances. Des générations y ont déjà usé leurs efforts et leurs dévouements, mais non vainement puisque voici de nouvelles générations qui viennent, résolues enfin à realiser les espérances tant de fois ajournées. Elles remercîront la Catalogne de lui envoyer ce renfort et cet exemple: elles parleron aux catalans de Toulouse pour laquelle Pierre II est mort à Muret, et de Montpellier qui, en compensation de cette mort, a donné à Barcelone son plus grand prince et un des plus grands hommes sur lesquels se symbolise l'indestrucctible union des deux peuples, Jaume le Conquérant.

»Je suis donc bien tranquille: par l'accueil qu'ils recevront ils sentiront qu'ils ne sont pas sortis de chez eux. Ce ne sera pas la première fois que ce cri «Vive la Catalogne» aura été poussé dans le midi. Ils l'entendront sur tout leur passage en une longue ovation: c'est mon souhait et mon espérance.»

Els homens destinats a fer quelcom en aquest món, naixen providencialment, en el moment just pera que sa missió siga fruytosa.

La integritat d'un home de cor sincer que correspongués a la d'un artista de geni, fundidor d'un passat gloriós y ensemps d'un esdevenir progressiu, entusiasta, vibrants d'art totes ses fibres, aymant de la terra y convensut, que tot això es en Millet, expliquen son adveniment. Anava a encarrilar tots aquells ferments de lirisme de dugues generacions creant una institució que'ls recullís, els amparés y'ls fructifiqués fent obra de vulgarisació artística musical y de conreuador depositari d'un rich llegat d'art de la terra. Tot això volgué en Millet y ho pogué com home y com artista de nobles iniciatives. L'artista vibrant d'entusiasmes volgué més encare, y també ho pogué. Volgué crear una veritable institució, que la seva ho es y molt gran y enlayrada de la patria, cal dirho ben alt, y no volgué reduhirse a fer d'orfeonista desitjós d'obtenir a qualsevullga preu, a vegades ben baix, un *palmarès* o una medalla de *vermeil* qu'a n'això queden empenyades les lluytes de concursos d'orfeons qu'ells, els pobres orfeonistes, creuen artístiques quan no són més que *sports* com el correr a peu coix o ab el còs embolcallat dins d'un sach: volgué més, volgué defensar dugues causes, la de «la música religiosa, d'aquella música ab que's prega a Déu, y la de la popular, d'aquella música que'ns acompanya desde'l bressol, d'aquella música que'ns dòna un accent nostre dintre del accent de fraternitat humana qu'uneix als pobles. Totes dugues causes estaven mortes; totes dugues han reviscut ensemps» (1). Aquesta reintegració se feu, com diu l'escriptor de la ressenya avans esmentada, «ab un eclecticisme intel-ligent y imparcial, modern y sense sectarisme admetent les belles manifestacions musicals sense distincions ni exclusivismes d'escoles: tant es així que's queda un admirat al passar sos ulls per l'immens repertori d'obres posades en circulació y vulgarisació artística per l'*Orfeó*.

Per xò no n'ha admès de desfides, dites artístiques, pera obte-

(1) Discurs de la primera *Festa de la Música Catalana*, any 1904.

nir satisfaccions materials y d'amor propi: ell, l'*Orfeó,* lluyta per ideals més excelsos y lluyta aquí dintre la llar de casa y la dels pobles germans pels ideals de perfeccionarnos com a homens, fentnos bons aymants del terrer, qu'aquí es ahont necessitem tot el consol pera les tristes hores de prova y'l tremp serè de cor pera les hores de triomf.

Cal fulleijar les *Memories-Resenyes* de l'*Orfeó,* que s'inauguraren l'any 1897, pera convèncers del creixement y progrés de la institució. Aquell any, que ja era'l sisè de la fundació, es l'any del viatge triunfant a Nissa, l'any en que abandonant ab verdadera recansa la modesta casa del carrer de Dufort, ahont visqué l'*Orfeó* quatre anys de vida tranquila y pròspera, se traslladà a n'aquell gran casal situat en la Plassa de Sant Just. Sobre la taula del gabinet de lectura se poden comptar sense gran fadiga els diaris, revistes literaries y professionals que s'ofereixen als socis «pera esplayar ab sa lectura son esperit y extendrer sos coneixements». Mes ja's parla de fomentar la Biblioteca, realisantse la proposició d'un consoci que la Junta posa tot seguit en pràctica. Datos curiosos: la Biblioteca o l'arxiu musical ha invertit l'any anterior 900 pessetes en la compra y copia de partitures y *particelas;* les classes de solfeig teòrich, pràctich y superior són cada dia més concorregudes; la Comunitat de Preveres del Oratori de Sant Felip Neri, solicità el concurs de l'*Orfeó* pera donar més severitat a les funcions religioses; y tota la secció de noys y una bona part de la d'homens anà la tarda del Dijous Sant, al chor de Sant Felip, ahont cantà el *Jesu dulcis* y'l *O vos omnes,* de Victoria; el *Benedictus* y'l *In monte oliveti,* de Palestrina, (aquest fet tan senzill senyalarà històricament una data important); l'*Orfeó,* com altres anys, fa una sortida al Masnou, patria d'en Millet, un'altra a Sabadell, «posant noves fites en el camí de la dignificació de nostra patria y de nostra música popular». La campanya artística d'aquell any se sintetisa en aquests propòsits expressats en la Memoria: «L'*Orfeó Català* aspira a depurar el gust del públich fentli sentir les millors obres dels compositors catalans y extrangers.—L'*Orfeó Català,* aspira a que siga per tothom estimada, ab tot l'immens valor que té, la música del nostre poble.—Finalment, l'*Orfeó Català* aspira a desterrar del temple del Senyor la música sensual y prostituida que l'havia invadit, substituhintla per la verament religiosa.»

Ben fixades aquestes nobles aspiracions, la fè y l'entusiasme ajudant tindràn tota la plenitut de cumpliment en el temps y pros-

seguint l'*Orfeó* sens descans ni vacilacions lo qu'he anomenat sa Obra.

La relació dels fets més capdals de la institució durant l'any 1898, es ben eloqüent encara que presentada en forma descarnada, qu'a més no's presten aquestes *Impresions y Notes breus:* Institució d'una germandat dintre del *Orfeó,* dedicada a ajudarse mutuament els socis en casos de malaltia. — Constitució de la Capella de Sant Felip Neri, tributant un aplauso al benèmerit mestre Lluís Millet «per sa noble iniciativa, per sa infadigable constancia y per sa regeneradora empresa». — Reforma dels Estatuts y Reglament generals. — Gran contingent de socis qu'acudeixen a la Biblioteca y catalogació d'obres de la Biblioteca y de l'Arxiu. — Pressupost esmersat en l'Arxiu durant l'any anterior: 1,209'85 pessetes. — Increment de les ensenyanses de l'*Orfeó* y del nombre de socis de la secció choral. — Viatge d'expandiment y vulgarisació artística a Tarrassa. — Visita del mestre Vicents d'Indy a l'*Orfeó.*

Heus aquí'ls fets del any 1899: Exits populars nombrosíssims de les audicions de l'*Orfeó.* — Nombre de fills de la terra qu'acudeixen a inscriure son nom sota els plechs de l'artística Senyera. — Creació del càrrech de cronista de l'*Orfeó.* — Els armaris de la Biblioteca y Arxiu musical guarden 494 obres y 10,788 *particellas.* — Extensió de la instrucció musical. — Nombrosos y encoratjadors actes públichs de la institució. — Viatges triomfants a Mataró, a l'Illa daurada y esplèndida ovació a la *Hivernenca* del meritíssim y malhaurat mestre mallorqui Antoni Noguera, que poch avans de morir pogué presenciar aquesta rehabilitació a sos talents de músich y d'escriptor sempre disposat a defensar la bona causa del art popular; excursió a Camprodon, nou viatge al Masnou, y excursions a Sant Feliu de Codines, a Vilanova, a Girona, a Figueres, etz. La Memoria d'aquest any conté un *Parlament* llegit per en Lluís Millet en la Junta General. Cal extràuren alguns fragments verament eloqüents per sa sinceritat: «Varem comensar y encara dura. Lo que tenia forma insegura, informe al comensament, s'ha anat perfilant y destacant en lo cel de nostre renaixement com astre qu'il-lumina cors catalans encara mitj ensopits per la mentida, desnaturalisadora, de la Espanya centralisada... Era l'any de la Exposició 1888, de bona memoria, que vaig sentir, ab motiu dels certamens que se celebraren, uns quants orfeons extrangers. La manera de cantar d'aquelles colles va esser una revelació pera mi. La tradició del bell cantar s'havia perdut en

nostra terra... La veu humana es l'instrument musical per excelencia. Es l'únich qu'està en contacte ab l'ànima... Al sentir, donchs, jo aquelles societats chorals cantant ab un art nou pera mi, m'en quedà un recort profond qu'em rondinava per dins com un desitj d'una cosa qu'havia de venir y a no trigar gaire...» Fent memoria dels fets artístichs de l'any, llegia: «Nosaltres podem cantar bé o malament... però'l fons educatiu de nostre programa, de nostre repertori, no podem permetre que ningú'ns ho negui... Els que troben atrevit fer un concert tot Beethoven o tot Wagner, ¿què diuen d'una sessió en el teatre, composta solsament de música escrita pel temple y que té tres segles d'existencia? tant se val» (y cal rellevar aquesta pinzellada que pinta al home convensut — que jo os deya — de cor sincer y entusiaste). «Solsament diré que quan un està convensut d'una cosa té pit pera tot.»

Any de verdader tràngul, anomena'l secretari al de 1900, «que ha posat a prova la vitalitat del *Orfeó Català*». Tants goigs y penes feren esbategar el cor de tots els qu'estimen al *Orfeó!* Heus aquí les gestes d'aquest any: — Lo nombre de socis qu'a fi de 1899 arribava a 860, es a fi de 1900, de 1,094. — Per *defraudació (sic)* a la Hisenda, condempnat l'*Orfeó* a pagar una forta penyora y *contribució*, la Delegació embargà'ls béns que possehia, fins la mateixa venerada Senyera. — L'Excelentíssim Ajuntament de Barcelona acordà retirar els rebuts de la contribució y penyores empenyades; sa generositat no arribà a portarse a terme, ja que foren retirats els rebuts (no sabentse per qui), segons digueren a la Junta del *Orfeó* en la Delegació d'Hisenda, havent resultat en và quantes gestions se feren per saber qui'ls havia retirat. — La Directiva reb de la General l'encàrrech de cercar la manera d'obtenir un local propi y adequat pera estatge social. — La Biblioteca s'enriqueix ab 133 obres y queda, ab l'augment susdit, constituhida per 238 obres. En «l'Arxiu musical» hi consten 616 obres y 13,090 *particellas*. — Nota d'actes públichs. — Viatges a Vich, a Vilafranca y a Reus. — Pera saber quina tasca feu l'any 1900 l'*Orfeó*, no més cal fixarse en la llista d'obres estrenades; *La Sesta*, d'en Noguera, inspiradíssima y sugestiva composició com en jutjareu aquest vespre; *La mort de l'escolà*, del mestre Nicolau, escrita pera l'*Orfeó*, y pensant en l'*Orfeó*, imatge d'aquell escolanet fill del poble, humil, «cridat per Déu a la montanya, cor de Catalunya, pera cantar com rossinyol entre bardisses, virolays y Ave Maries, encarnació de l'esperit popular que sempre serva la fè en Déu y l'amor a la patria»; *Lo ball dels ceps*, del malagua-

nyat Villegas, «composició plena d'animació y de vida, de sava de sarment»; *Pregaria a la Verge del Remey* (també l'oireu aquest vespre), d'en Millet, composició plena d'aquell liturgisme popular que tenen certs cants gregorians; *Cap vespre,* de Straus, poema radiant de poesia, experiencia d'aplicació de la orquesta a la polifonia vocal; *En el bosch,* d'en Moreau; *Les campanes de Nadal,* d'en Joan B. Comes, dels segles XVI y XVII; les *Balades gallegues,* tan melangioses, d'en Montes; *Cansó amorosa,* de'n Daniel, aixerida composició ben fresca y d'una factura immillorable com obra d'en Daniel... No finí en això la tasca de l'*Orfeó* durant aquell any: data memorable va esser pera l'*Orfeó* la del dia que s'executà per primera vegada a Barcelona la *Novena Sinfonia ab chors,* dirigida pel mestre Nicolau, cantant l'*Orfeó,* l'*Himne a la Joya,* y a més la consagració del *Parsifal,* la hermosa llegenda *Hènora,* del factor y ànima d'aquells excepcionals concerts, el mestre Nicolau; obres de Berlioz, Grieg, Mendelsshonn, un poema d'en Lamote de Grignon...

En la Memoria-Ressenya de l'any 1902 se pren acta d'aquests fets: Programes de concerts privats dedicats als il-lustres visitants del *Orfeó,* Monsenyor Carcelade du Pont, Bisbe de Perpinyà, Richart Strauss, Raoul Pugno, Pi y Margall, senyors delegats biskaytarres, Carles Bordes, director de la «Schola Cantorum», Mr. Jean David. — Pera commemorar l'odiós embarg de la Senyera, se feu entrega del obsequi que diferentes entitats de Catalunya y Mallorca dedicaven a enriquir el preuat símbol de la institució, y's donà en el local del *Orfeó* una festa íntima. — Inventari de la Biblioteca literaria y del «Arxiu musical». — Concerts al Liceu, dirigits pel mestre Nicolau, dos per en Richart Strauss, ahont s'executaren, entre altres obres, el *Gran Requiem,* de Berlioz; el *Cap vespre,* chor a setze veus, baix la batuta de son autor Strauss. — Excursió d'esbarjo a la Conreria pera celebrar l'èxit artístich dels Concerts de quaresma. — Excursió capdal del *Orfeó* pel Mitjdia de Fransa (Perpinyà, Montpellier, Marsella). — Composicions estrenades durant l'any 1901: *La Mare de Déu,* del mestre Nicolau, que s'executa aquesta nit; *Domine puer meus jacet,* diàlech espiritual de Carles Bordes; *Pobre cor,* cansó de Jannequin; *La Batalla de Marignan,* de Jannequin.

Prench notes de la Memoria-Ressenya del any 1902: L'*Orfeó,* ab senyera alsada, assisteix al enterro del inoblidable Dr. Robert, y's despedeix del immortal poeta dels catalans, Mossèn Cinto, cantantli unes absoltes de Victoria, en el Casal de la Ciutat. —

Visites d'hostes il-lustres al *Orfeó Català.* — Vetllades musicals dels eminents pianistes Malats, Granados, la senyoreta Kolb, deixeble del mestre Vidiella. — Instructives conferencies del distingit president de l'*Orfeó,* D. Joaquím Cabot, participant les seves impresions de viatge, de retorn de Terra Santa, y dels delegats al Congrés de Música Religiosa, de Bruges, senyor Moragas (Vicents) y'ls mestres Salvat y Pujol. — Llista de concerts donats durant l'any. — Excursions a Sarrià, Vendrell, Masnou, Valls. — Recort artístich del *Orfeó Català,* llegit pel mestre Millet. Repassa y analisa les composicions estrenades l'any passat — de les quals s'en oiren algunes en el concert d'aquell vespre — el romans popular de *Don Joan y Don Ramon,* del qui firma aquest escrit; les tres composicions del mestre Nicolau, *Divendres Sant, Entre flors,* idili de gran delicadesa y simplicitat volguda, y *Cant elegíach a la memoria del Doctor Robert; La Nit de Nadal,* d'en Lamote de Grignon, poema de robusta inspiració que demostra un músich de gran talent; *La Gata y en Belitre,* y *La non-non dels papellons,* d'en Pujol (Francesch), dugues obretes sinceres y hermoses que manifesten ben clar el temperament del autor, cridat a fer altres obres de gran empenta; La *Missa de difunts,* a sis veus, de Victoria, y'l motet *No't deixo, Jesús,* de Bach. — *Congrés de Música Religiosa a Bruges.* — Correspondencies, Francesch Pujol. — Discurs llegit en català pel senyor vis-president D. Vicents de Moragas, en la sessió internacional del Congrés. — Conferencia donada pel mateix, de retorn del Congrés. — Conferencia donada pel mestre Salvat, de retorn del Congrés.

De la Memoria-Ressenya del any 1903 prench aquestes notes: Actes públichs. — Assistencia de l'*Orfeó* als festivals *Trilogia històrica catalana* donats pera la restauració del Monastir de Sant Cugat del Vallès. — Assistencia a les tres representacions del «Teatre Intim», d'en Adrià Gual. — Visita y concerts de la *Schola Cantorum,* de París, dirigida per en Carles Bordes, ab la col-laboració de l'*Orfeó.* — Visites d'en Colonne a l'*Orfeó* y concert; de la «Unió Catalanista», pera regraciar la patriòtica cooperació de l'*Orfeó* en l'acte de fer entrega les dònes de Catalunya a la «Unió Catalanista» en l'històrich Monastir de Poblet, de la bandera per elles costejada. — Vetllades musicals y Conferencies: primera llegida de la darrera obra poètica del president de l'*Orfeó* D. Joaquím Cabot, *A cop calent;* altre sessió pera llegir l'obra d'en Manel Rocamora, *Postas de sol;* conferencia del jove poeta En Joseph Pijoan, *Noticies sobre la cansó popular catalana;* conferencia

preparatoria de la excursió de l'*Orfeó* a Tarragona y á Poblet, donada pel vis-president En Vicents de Moragas. — Excursions a Tarragona y Poblet, a Molins de Rey, a Arenys de Mar. — Concerts y composicions estrenades en 1903: *Primaveral,* d'en Borràs de Palau, composició sentida y ben exposada ab simplicitat y melodia inspirada; *Lo Fill del Rey,* cansó popular d'un encís que enamora, d'en Francesh Pujol; *Lo Noy de la Mare,* obra de sentiment exquisit, del mestre Nicolau (inclosa en el programa d'aquesta nit); la *Trilogia choral «Catalonia»,* d'en García Robles, obra bellament concebuda de la qu'en judicareu avuy el fragment intitolat *Pregaria; El somni de Gentil,* d'en Vicents M.ª Gibert, composició fresca, encantadora y de melodia espontania; *Serenada de quatre galans a una dama,* d'en Borodine; *Teresa,* idili exquisit del mestre Nicolau. Al final de la Memoria s'anuncia que «l'*Orfeó Català,* a no trigar, durà a terme una magnífica sala d'audicions ahont nostra massa choral podrà vessar el devassall de armonies de tots els pobles y que vindrà a esser el veritable temple del art musical de la nostra Catalunya».

La Memoria-Ressenya de 1904 conté grans novetats, novetats de trascendencia pera'l pervindre de la institució; aneu llegint y veureu si ho són de trascendencia: l'*Orfeó* té una *Revista Musical Catalana* de la que va publicar el primer nombre al mes de Janer. — Instauració de la *Festa de la Música Catalana* y celebració de la primera el dia 24 de Juliol. — Edifici de l'*Orfeó Català:* adquisició de terreno al carrer Més Alt de Sant Pere, plans y progectes de l'hostatge y gran Sala d'Audicions, baix la direcció del arquitecte en Lluís Domenech y Muntaner. — Excursions a Sarrià, a Caldes de Montbuy. — Visites a l'*Orfeó* del de Zamora *El Duero...*

Ara, prou: ja n'hi ha prou d'extrets y de notes sobre la historia y creixensa de la institució.

Tres punts capdals l'han assegurada en son camí ascendent pera assolir el cim d'Art y Amor que representa:

L'hostatge social, diheuli sens modestia Palau de l'*Orfeó Català,* pròxim a inaugurarse.

La fundació de la *Revista Musical Catalana.*

La institució anyal de la *Festa de la Música Catalana.*

Ab el palau tindrà un monument, una llar de la música nostra que les iniciatives de l'*Orfeó* ofereixen a la música, mancada de tot apoy y protecció oficial, y a la ciutat pera que puguin hostatjarshi digna y grandiosament totes les manifestacions artístiques de casa y de fòra casa qu'avuy no poden pas desenrotllarse per mancalshi

lo que l'*Orfeó,* ajudat pel valiós element particular, els hi ofereix pera'l bé del mateix Art y de la nostra benvolguda Patria.

Ab la fundació de la *Revista,* nostre art, al sentirse gran, sentí també desitjos d'expansió y de fer conèixer tot son valer als de fòra casa, «demostrantloshi que té un segell especial, un segell ben català y que no pot confondres ab cap altre». La *Revista* «emprèn la volada com colom missatger portant escrit en ses blanques ales la nostra propia música, lo típich del terrer y la nostra veritable manera de sentir y d'apreciar les manifestacions artístiques, cap als pobles que estudien en serio l'Art en totes ses diversitats, tot mostrantloshi la nostra personalitat y fent conèixer Catalunya tal com es y no tal com altres voldrien que fos».

Ab la instauració de la *Festa de la Música Catalana* tots hi han vingut, ja vos ho deya avans, y ningú hi ha mancat, tots els joves, la esperansa del dia de demà. ¡Y quants noms d'artistes nous hi han vingut! ¡Y quants fruits han cullit ben col-locats en el bell mitj del doble ambient de reintegració dels sentiments religiosos y populars, en el centre dels dos pols sobre'ls quals—repetint les paraules de Goethe—«ha de moures tot l'Art del pervindre».

L'*Obra* del *Orfeó*, donchs, se sintetisa en el convenciment d'un home y d'un artista de les qualitats morals y artístiques que posseeix en Millet; en la missió que s'ha imposat una Junta composta de veritables pròcers aymants de la patria y de sa cultura artística secundant la idea d'en Millet, y en l'entusiasme, desprendiment y germanor exemplar ab que la fan feconda'ls cantayres de l'*Orfeó,* veritables cantayres de l'Art y de la Patria.

Que l'*Obra* del *Orfeó,* creixerà y anirà lluny y amunt, sempre amunt, no'n dubteu pas.

«La essencia de lirisme que respirem, plens els pulmons, ens dóna eixa forsa interior qu'ennobleix la vida de cada hu y forma la educació d'un poble.» Cantem tots els que tenim una veu, arrelant nostres cants en el cor del poble, y així podem lluytar contra les embranzides del vent quan el cel s'enfosqueix, o gronxarnos al bes de la primavera embaumada quan el sol ens amara de claror (1).

Un dia vaig dir als cantayres:

«Cantayres, oh cantayres qu'avuy, com sempre, porteu la veu de tots els nostres cors, de tots

Aquéli qu'amou li glori
Li valent, li majorau...

(1) Discurs de la segona *Festa de la Música Popular Catalana,* any II.

»Cantayres, oh cantayres, enlayreu la cansó nova dels que tots els dies venen a rebre el bateig de nostre amor y de nostres ànimes, y digueuli a la Comtesa, a n'aquella Comtesa del gran Mistral:

Reparaisse, o resplendour!
Foro, foro la tristesso!
Vivo, vivo la bandour!» (1)

(1) *Loc. cit.*

V

Conclusió

Y ara, ple'l cor d'esperanses y mirant al lluny y molt enllà, vos ho diré a tots lo que somnio, a tots, a l'home convensut y al gran artista sincer qu'os dirigeix, als mestres y als poetes qu'os ensenyen la dolsa tonada de nostres cants, y a eixa il-lustre Junta de pròcers qu'ampara y enalteix vostres aspiracions nobles; a tots vos ho diré lo que somnio:

Si'l *Cavaller* d'aquella *Cansó de la Espasa* (1) del gran poeta alemany Körner quan entonava'l cant de deslliuració de la patria, demanava una espasa pera lluytar ¡y morir!, jo somnio que vosaltres no'n necessitareu pas d'espasa pera vèncer: ab un ram d'olivera a la mà y un cant d'Amor a la boca'n tindreu prou. ¡Benehit siga'l vostre cant d'Amor, que serà cant de pau y aliansa entre tots els homes de bona voluntat!

FELIP PEDRELL

Barcelona, 16 Octubre 1906.

(1) Posada en música per Weber, el gran cantor del poble alemany, davant la invasió napoleònica.

PROGRAMA ab il-lustracions temàtiques y literaries del CONCERT en honor dels congressistes del CONGRÉS INTERNACIONAL DE LA LLENGUA CATALANA, que donarà l'Orfeó Català, dirigit per en Lluís Millet, en el Teatre de Novetats, la nit del 16 d'Octubre de 1906

PROGRAMA

PRIMERA PART

Chor mixte

El Cant de la Senyera	Millet

Chor d'homes

L'Emigrant	Vives
Els Xiquets de Valls	Clavé

Chor mixte

La Sesta (sobre temes populars mallorquins)	Noguera
El Noy de la Mare (inspirat en la cansó popular). . .	Nicolau
Pregaria (de la trilogia «*Catalonia*»)	García Robles

SEGONA PART

CANSONS POPULARS CATALANES ARMONISADES PERA CHOR MIXTE

a) *El Rossinyol*	Mas y Serracant
b) *Cansó de Nadal.*	Romeu
c) *Montanyes Regalades*	Sancho Marraco
d) *Fum, fum, fum* (1.ª audició)	Pujol
e) *La mort de la nuvia*	Lambert
f) *La filadora*	Alfonso
g) *Sant Ramon* (1.ª audició)	Morera
La Mare de Déu (glosa de la cansó popular)	Nicolau

TERCERA PART

Chor mixte

Les sagetes qu'amor tira (Madrigal)	Brudieu (segle XVI)
Nit d'Abril	Gibert

Chor de noyes

Pregaria a la Verge del Remey (acompanyament d'armònium per en Joseph M.ª Comella) (1)	Millet

Chor mixte

Don Joan y Don Ramon (Romans popular)	Pedrell
El cant dels Almugàvers (de la trilogia «*Els Pireneus*»).	Pedrell
Els Segadors (cansó popular patriòtica)	Millet

(1) L'armònium ha sigut cedit per la casa Guarro Germans.

Il-lustracións temàtiques y literaries del Concert

PRIMERA PART

EL CANT DE LA SENYERA

Himne de l'Orfeó Català — *Paraules de'n Joan Maragall*
Música d'en Lluís Millet

Al damunt dels nostres cants
aixequem una senyera
que'ls farà més triomfants.
¡ Au, companys, enarboremla
en senyal de germandat!
¡ Au, germans, al vent desfemla
en senyal de llibertat!
¡ Que voleyi! ¡ Contemplemla
en sa dolsa majestat!
Oh bandera catalana!
Nostre cor t'es ben fidel.

Volaràs com au galana
pel damunt del nostre anhel.
Per mirarte sobirana
alsarem els ulls al cel.
Y et durem arreu enlayre,
et durem y tu'ns duràs.
Voleyant al grat del ayre,
el camí assenyalaràs.
Dona veu al teu cantayre,
llum als ulls y forsa al bras.

Es l'himne de la Institució. Magestuós y sever en son comensament, esdevé enèrgich tot seguit pera apaybagarse després mentres les veus blanques se bressen alegra y suaument complascudes en la idea de fidelitat envers la Senyera. Y retorna novament la enèrgica invocació pera resumirse tot en la majestuosa severitat ab qu'ha comensat l'himne.

Tots els ideals del *Orfeó* y de la terra catalana hi estan continguts. La germanívola unió dels cors, l'anhel de llibertat, la fè que fa alsar els ulls al cel, tot això cantat ab música nostra, ben nostra, brollada de l'ànima catalana d'en Millet.

L'EMIGRANT

Paraules de Mossèn Jacinto Verdaguer — *Música d'Amadeu Vives*

Dolsa Catalunya,
patria del meu cor,
quan de tu s'allunya
d'anyoransa's mor.

Hermosa vall, bressol de ma infantesa,
blanch Pireneu,
màrgens y rius, ermita al cel sospesa,
per sempre adéu!
Arpes del bosch, pinsans y caderneres,
cantau, cantau!
Jo dich plorant a boscos y riberes:
«Adéu-siau!»

Hont trobaré tos sanitosos climes,
ton cel daurat?
Mey ay, mes ay!.. Hont trobaré tes cimes,
bell Monserrat?
Enlloch veuré, ciutat de Barcelona,
ta hermosa Sèu,
ni eixos turons, joyells de la corona
que't posà Déu.

Adéu, germans: adéu-siau, mon pare!
No'us veuré més!
Oh si al fossar hont jau ma dolsa mare
jo'l llit tingués!
Oh mariners... lo vent que me'n desterra
qu'em fa sofrir!
Estich malalt! Mes, ay!... tornau-me a terra,
que hi vull morir.

La música de *L'Emigrant* es d'en Vives, un dels més distingits compositors de Catalunya; un temperament musical potent, secundat per una flayra de literat que bé ho expliquen els èxits de ses obres. Son estil prové dels clàssichs y de la cansó popular catalana, qu'ha estudiat a fons y de la qu'en coneix tots els secrets. Ha escrit diverses obres pera'l teatre: dugues de les més importants són la òpera catalana *Euda d'Uriach* y la sarsuela *Don Lucas del Cigarral*.

L'Emigrant es un petit poema impregnat de la poesia del assumpte. El tema que comensa en el compàs binari

Larghetto a piacere

Her-mo-sa vall — bre-çol de ma infan-te-sa —
— blanch Pi-re-neu, mar-gens y rius, her-mi-taal cel sos
pe-sa — per — sempre a-deu!

es una transformació ben trobada de la tonada popular *La Mare de Déu,* originariament escrita en compàs ternari. Aquesta transformació de la melodia original, tan tendra ja en boca del poble, es la que li dóna al poemet son profón caràcter de melangia.

ELS XIQUETS DE VALLS

Paraules y música d'Anselm Clavé

A la plassa!
Prenen part en nostra festa
los forsuts xiquets de Valls
y en pilars, castells y torres
mostraran sa habilitat.

Pels carrers fan la passada
ab les gralles y'ls tabals.
«Nara-nara! Ram, plam, tram!»
y a la Casa de la Vila
a mitj-dia faran cap.

Quina gatzara, quina delicia
causan al poble los braus xiquets,
quan fan alarde de llur pericia,
forsa, equilibri, valor y seny!

Viva! viva!
Vénen de Valls ab sa rústica orquesta.
Viva! Viva!
Vénen de Valls pera honrar nostra festa.
Forman la colla
joves com cal.
Ben vinguts sien
los xichs de Valls.

Quina gatzara, quina delicia
causan al poble los braus xiquets,
quan fan alarde de llur pericia,
forsa, equilibri, valor y seny!

S'ouen ja'ls tabals y gralles!
Ja s'oviren los xiquets.
Plam, ra-a-patapa-plam.
Nan, nan, nàrat, nòrat, na!

Fan castells pujats per sota
y torrots de cinch pilars:
alsen torres de set pisos
y movibles espadats.

Quina gatzara, quina delicia
causan al poble los braus xiquets,
quan fan alarde de llur pericia,
forsa, equilibri, valor y seny!

Ra-patapa-plam!
Nàrat, nòrat, na!
Ay, quin plaer.
Quin regositg
veurer el nen
en lo bell cim
com fa l'aleta
y ufà somriu,
y als jovenets
del setè pis
fent figueretes
sobre'ls del quint.

Nort dels xiquets ne sien,
ninetes vostres ulls,
hermosos,
com los estels de plata
qu'en lo cènit obscur
brillen en nit serena
y l'ample espay
banyen de llum.
Nines gentils,
los xichs galans
braus os rendeixen
son homenatge,
y ab dols afany
vostres mirades
presten coratge
als xichs de Valls.

Nort del xiquets ne sien,
ninetes, vostres ulls,
hermosos,
com los estels de plata
qu'en lo cènit obscur
brillen en nit serena
y l'ample espay
banyen de llum.

Nàrat, nòrat, na!
Ra-patapa-plam!
Adéu-siau, xiquets de Valls!
Adéu-siau!

Aquesta obra d'en Clavé es una nota de color esplèndida, digna pariona d'*Els Pescadors*. L'element descriptiu y imitatiu hi són empleats ab una tan gran destresa que, ab una execució un xich cuidada, l'efecte es irresistible, arrebatador, pera tots aquells qu'han contemplat ab ulls astorats y bategant el cor d'emoció els arriscats castells dels Xiquets.

L'*Orfeó Català* ha cantat aquesta composició a Valls, en la mateixa terra dels braus atletes, y hauriau vist qu'el públich qu'escoltava l'obra d'en Clavé, al arribar la descripció del castell, fits els ulls en una imaginaria visió de plassa curulla de gent, el sol rohent que hi bat implacable y allà en un costat un pilot més atapehit encara del mitj del qual va elevantse lentament, treballo-

sament, un cramull d'homes aferrats els uns a les cames dels altres ab les mans que són tenalles, pujant a la fi un infantó que quan arriba al cim de tot fa una manyagueria ab llurs brassets; hauriau vist aquell públich com anava redressantse y al arribar al últim espinguet de gralles qu'indica triomfant que'l castell ha arribat a bastir son darrer pis, esclatar en un aplaudiment frenètich, indescriptible, arrencat per la forsa evocadora del músich poeta. ¿Quin més gran elogi podria ferse del autor y de l'obra?

LA SESTA

Paraules de Gabriel Alomar — *Música d'Antoni Noguera*

Tota sola es la natura
y a l'entorn tot calla y dorm.
Lluny, sens fi, 's perdi la gran planura.

Dolsa pau del cel davalla;
cau del cel l'ensopiment;
tot s'acluca; tot dorm; tot calla.

Y el bes del sol flamejant de mitj-dia
beu ab deliqui el terrê enamorat.
A n'aquesta ombra, d'amor s'hi somnia
entre les garbes, costat per costat...

La feinera fals descansa;
canta enfòra l'oratjol
y les comes van emboirant-se.

L'esperit retut decau;
sens pietat el sol abrasa;
tot es somni y repòs: tot pau.

Y el bes del sol flamejant de mitj-dia
beu ab deliqui el terrê enamorat.
A n'aquesta ombra, d'amor s'hi somnia
entre les garbes, costat per costat.

La vista's mor dins l'espai.
P'el bosc llunyà canta el vent.
La terra tomba en desmai.
L'ànima fuig dolsament...

«*La Sesta* es lo més hermós que coneixem del malaguanyat artista mallorquí, Antoni Noguera, y una de les composicions més inspirades del actual moment artístich del renaixement català; aquella mitj diada es un moment escullit, un unís del artista ab la Natura en sa hora del sol; l'Alomar el poeta, y el músich, ab aquest cant han fet quelcom que dura sempre... Y allò es la cansó popular, es la cansó filla de la planura llarga, y del bes del sol ardent que'l senzill pagès la *sent* y la canta armonisada per les

vibracions del sol y tota la Natura, y que l'artista conscient, en sa casa ciutadana prosaica, ha evocat y ha reproduhit dictada per son ànima exaltada.»

(De la *Revista Musical Catalana)*

EL NOY DE LA MARE

Poesia de J. Verdaguer *Música d'en Antoni Nicolau*

Mentres Maria bressava y vestia
son ros y tendre Fillet, que no dorm,
perque no plore ni en terra s'anyore,
dolsa li canta, dolseta cansó.
No plores, no, manyaguet de la Mare,
no plores, no, que jo canto d'amor.
Cada gronxada't daré una abrassada,
cada abrassada un beset amorós;
mes rosses trenes seran tes cadenes,
niu y alcoveta les ales del cor.
Que n'es de bella ta galta en poncella!
Que'n són de dolsos tos llavis en flor!
Són una rosa qu'ls meus han desclosa
sols per xuclarne la mèl de l'amor.
No plores, no, manyaguet de la Mare,
no plores, no, que jo canto d'amor.

Feuli, orenetes, cansons d'amoretes;
càntali albades, gentil rossinyol;
si li es poch fina ma falda de nina,
baixin los Angels, del cel un bressol.
Sien ses ales glasser de tes gales,
sien sos brasos coixins de ton còs.
Jo per tos polsos ne tinch de més dolsos:
pera envolcarte, les teles del cor.
No plores, no, manyaguet de la Mare,
no plores, no, que jo canto d'amor.

Sia ta faixa, si'l cel no t'en baixa,
quatre palletes de sech poliol;
quatre palletes tot just floridetes
que't servirien de faixa y llensol.
Guarníumel, Angels, bressàumel, Arcàngels,
d'aire, bon aire tot fentli l'amor,
mística bresca lo cel li servesca,
si en llet de Verge no troba dolsor.
No plores, no, manyaguet de la Mare,
no plores, no, que jo canto d'amor.

Dels Reys la estrella claríssima y bella
n'es baixadeta a posarse en ton front:
quan ells te miren, gelosos s'em giren.
Quina faldada de perles y flors!
Totes s'esfloren les flors que t'anyoren:
fèyales nàixer ton riure melós;
tornen reviure si'ls tornes a riure,
mey ay!... sols beuen rosada de plors.
Quan s'en adonen, los Angels entonen
càntichs de festa que's tornen de dol;
ab Tu abans d'hora clareja l'aurora,
ab Tu abans d'hora ha de pondres lo sol.

Mentres Maria bressava y vestia,
veu ses manetes creuades al cor:
prou la endevina d'amor la joguina,
que Fill y Mare barrejen sos plors.
No plores, no, manyaguet de la Mare,
que en la creu dura morirem tots dos.

Aquesta obra, inspirada en la tonada o cansó del mateix nom sobre lletra del gran Mossèn Cinto, la glosa el mestre Nicolau d'una manera admirable. Plena de ciencia musical, clara y ingènua, l'obra resulta d'una veritat interessantísima, d'un sentiment exquisit que va creixent fins al final ab una forsa, ab una intensitat que l'oyent se sent transportat enllà del temps, bressolat per la mare carinyosa.

«En el *Noy de la Mare,* a cada estrofa hi trobareu un sentit especial: ara'l ritme se gronxa dolsament ab escalforeta de mare; ara brutalment ab bojeria de mare; després hi juga ab tonalitats idíliques, ab timbres prims y riallers, com si'l Noy fes ball-manetes, saltant sobre la falda amorosa; després el pressentiment del Sacrifici s'hi sent crudelment; adormint, per últim, aquell ritme persistent en una calma adolorida.»

(De la *Revista Musical Catalana)*

CATALONIA

Poema de Ramon Picó y Campamar—Música de Joseph García Robles

PREGARIA

Senyor, Senyor, esguàrdens
y mira nostre oprobi!...
Senyor, si nostres pares delinquiren,
si romperen l'aliansa sempiterna
passant a gent estranya la corona
de ton poble, bé prou que'ls castigares!...
Terrible fou, mes merescut el càstich;
qu' al cloure'ls ulls en presó fonda y negra
lo Príncep rebutjat, qu'ungit havies,
el sol de nostra gloria
s' entenebrà per sempre, y, abatuda
de nostre antich casal l'alta grandesa,
apesarada y morta va esfondrarse!...
. . . .
Senyor, Senyor, esguàrdens
y mira nostre oprobi!...
Senyor, si nostres pares delinquiren,
esmenta que no són, y encara dura,
encara dura'l càstich!...
Si pecaren, recorda
que, devanters un jorn de tos exèrcits,
per terra y mar tos temps victoriosos
l'imperi de ta Lley varen extendre!

Per ta lley, per el Dret y la Justicia
    com ells volem combatre!...
Senyor, aixecans de la pols y enlàyrens;
retorna a l'host vensuda la bandera
    de l'avior; retorna
    la Mare Patria als òrfens
que fa segles l'anyoren y la criden,
    mes ¡ay! sempre debades!

«La trilogia choral *Catalonia* del mestre García Robles, la forman *Lamentació*, *Pregaria y Càntich d'Esperansa*.

»Posant aquesta composició en son repertori, l'*Orfeó* ha demostrat que no l'espanten pas les tasques més feixugues puig *Catalonia* es, sens dubte, una de les qu'ofereixen més dificultats y de les que posen a prova l'entitat qu'intenta portarla a la execució.

»L'autor ha demostrat plenament que coneix els procediments moderns y ab ells s'encarà al escriure aquesta composició, bellament concebuda, rica de melodies, d'una personalitat indiscutible y en quina l'autor s'ha endinzat per altres camps que l'assenyalen com a composició de les de més volada.

»L'éxit de *Catalonia* sigué extraordinari.

»Un aplaudiment unànim y llarch exteriorisà la fonda emoció y entusiasme ab que'l públich rebia l'*obra* d'en García Robles, mentres l'obligava, en mitj de grans aclamacions, a pujar damunt de la butaca, desde ahont escoltava el concert.»

(Memoria-Ressenya del *Orfeó Català,* any 1903)

SEGONA PART

(CANSONS POPULARS CATALANES)

EL ROSSINYOL

Poesia popular. (Vegis *Romancerillo* d'en Milà y Fontanals, pàg. 404.)

Armonisació d'en Domingo Mas y Serracant.

El tema d'aquesta cansó popular armonisada pera chor a 5 veus mixtes

Moderat

Ros-si-nyol que vas a Fran-sa, ros-si-nyol, en-co-

ma-nem a la ma-re, ros-si-nyol, d'un bell bo cat-ge ros-si-

nyol d'un vol.

ben bé os ho diu qu'es una inspiració del nostre poble, inspiració fresca, ingènua y joliua de la qual l'armonisador n'ha tret un gran partit fent un quadret plè d'encant y poesia, impregnat d'un toch de tristesa en la segona estrofa que l'hi escau d'allò més bé.

Les composicions religioses d'en Mas y Serracant premiades en els dos primers anys de la *Festa de la Música Catalana,* el motet *Christus factus est* y la *Missa de Gloria,* que guanyaren el premi del Eminentíssim Cardenal Casanyas, bisbe de Barcelona, parlen ben eloqüentment de com l'autor sab conreuar ab sort els dos genres religiós y popular, aquest tal com oireu en la hermosa mostra d'aquesta nit.

CANSÓ DE NADAL

Poesia popular. (Vegis *Cansons de la terra,* d'en Pelay Briz, volum I, pàg. 221.)

Armonisació d'en Lluís Romeu, Pvre. (mestre de capella de la Sèu de Vich), premiada en la *Festa de la Música Catalana,* any III.

En la *Memoria* de la dita *Festa* diu el Secretari: «Obtant al premi ofert per la secció choral de l'*Orfeó Català* a les dugues cansons més ben armonisades pera chor mixte, rebérem 16 aplechs, de les quals les que cridaren més l'atenció del Jurat foren la que portava'l num. 32, *Cansó de Nadal y Rosa del Folló*... Estan armonisades ab vera inspiració, sobre tot la primera, que té un ambient de poesia encisador.» El tema de la cansó es aquest:

Ab calma

Lo De - sembre con-ge - - lat con-fús se re - ti - ra, A-bril

de flors co - ro - - nat tot lo mon ad-mi - ra, quan en un jar-dí d'a-

mor, naix u - na di - vi - na flor, d'una ro, ro, ro, d'una sa, sa,

sa, d'una ro, d'una sa, d'una ro - sa be - lla, fe con-da y pon - ce - lla —

MONTANYES REGALADES

Poesia popular. (Vegis *Miscelania Folk-lòrica,* publicació de la «Associació d'excursions catalana», Barcelona, 1887, Bosch de la Trinxeria, pág. 13).

Armonisació d'en Sancho Marraco (composició llorejada en la *Festa de la Música popular Catalana,* any I, guanyadora del premi ofert per la secció choral del *Orfeó Català;* al autor li correspongué elegir Reyna de la Festa, proclamant a la senyoreta Francisca Margarit y Duran.)

Heus aquí'l tema ben conegut d'aquesta poètica cansó:

Poc a poc

Montanyes re - ga - la - des son les de Ca - ni - gó

qui tot l'es-tiu flo - rei - xen primave-ra y tar - dor. Jo que no l'ay-mo

gayre jo que no l'ay-mo, no, jo que no l'ay-mo gay-re la vi-da del pas-tor —

«La melodia d'aquesta obreta canta lliure y agradosament sobre un fons armònich, simple y convenient, resultant en total un verdader idili» *(Memoria del Jurat)*.

En Sancho Marraco ha guanyat bons premis en les festes anyals de la Música, cultivant ab igual mestria'l genre religiós que'l popular; el públich ha premiat també ab batiments de mans son aplicació y sa natura d'artista.

FUM, FUM, FUM!

(PRIMERA AUDICIÓ)

Paraules populars y música recullides per en Joaquím Pecanins, que meresqueren un premi en la *Festa de la Música* de 1904. Pera la poesia, vegis el *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya,* any 1905, número de Janer, pàg. 21 y 22.

Armonisació pera chor mixte, per en Francesch Pujol.

Veyeu quin encant té'l simple tema de la cansó:

Ben ritmat

A vin-ti-cinch de De-sem-bre, fum, fum, fum,

a vin-ti-cinch de De-sem-bre, fum, fum, fum, ha nas-cut un mi-nyo-

net, ros y blanquet, ros y blanquet, fill de la Ver-ge Ma-ri-a, n'es nat

1.ª 2.ª

en u-na es-ta- - bli-a, fum, fum, fum, ha nas fum.

A Prats del Llussanès, acabada la Missa del gall, en la nit de Nadal, entona'l poble dins de la mateixa iglesia l'alegra tonada del *Fum, fum, fum,* ab gran xibarri de ximbombes, panderetes y tota mena d'instruments sorollosos qu'en aquell adiada s'estilen. El quadro resulta d'un color extraordinari, encara que quelcom podria objectarse per lo que té d'irreverent. Mes, el poble en ses manifestacions col-lectives, no's para en distincions, y en el cas que ressenyem manifesta sa alegria de la manera que millor li plau.

En Pujol, al armonisar aquesta cansó, ha procurat conservarli'l color bulliciós y pintoresch, especialment en la segona

estrofa que, pera lo que diu la lletra, podem calificar de concurs d'embusteries.

En Pujol, obedient y fidel a la misteriosa veu que tot artista sent dins son interior, ha treballat, s'ha enfilat amunt y de senzill chorista, ja'l teniu en el rengle dels mestres del *Orfeó,* en el rengle dels compositors de bona mena de la terra catalana. L'amor a la Biblioteca del *Orfeó* l'ha fet bibliotecari y allí'l teniu guardant el petit tresor de llibres y repertori de composicions que posseheix l'*Orfeó*. L'amor a la Biblioteca y a *les velluries* — com diu el mestre Pedrell — l'han fet musicògraf y en poch temps ha fet tals troballes qu'entre ell y'l mestre esmentat (que quan se parla d'en Pujol diu que *ja són dos els tocats),* podrem oir prompte tot un concert de música de nostres cinchcentistes. Heus aquí quelcom degut a la institució, en Pujol, deixeble d'en Millet, s'ha fet a l'*Orfeó*.

LA MORT DE LA NUVIA

Poesia popular. (Vegis *Romancerillo,* d'en Milà, pàg. 319 y 320 b., y *Cansons populars catalanes,* d'en Francesch Alió, pàg. 32.)

Música d'en Joan B. Lambert (guanyadora, junt ab la intitolada *Els tres tambors,* del premi ofert per la secció choral del *Orfeó Català,* l'any II de la *Festa*, a les dugues cansons populars més ben armonisades pera chor mixte. L'autor guanyà l'any esmentat altres premis, y com li tocà elegir Reina de la Festa, proclamà a la seva germana, la senyoreta Na Eulalia Lambert).

Tema popular de la transcripció pera chor:

Poc a poc

Jo me'n lle-vo ma-ti-net, ma-ti-net a pun-ta

d'al-ba po-so la se-lla al ca- - vall dret a mon-ta-nya n'a-

na-va ta li ra li rom ta li ra li rom ta li rom lan

lai na ta li ra li rom

Diu la *Memoria del Jurat* corresponent a l'any II de la *Festa* (1905).

«Pera'l premi ofert per la secció choral de l'*Orfeó Catalá* se presentaren 8 col-leccions, concedintse'l premi a la que porta'l núm. 29, que conté les cansons armonisades: *La mort de la nuvia* y *Els tres tambors,* lema: «Salut als cantors». La primera d'aquestes composicions es una glosa bellíssima de la melodia popular; el treball contrapuntístich es sentit y d'una fluidesa extraordinaria; l'armonisació de la melodia a solo del final es magnífica, demostrant en son autor un temperament musical notable.»

El jove autor ha recullit molts valiosos premis en les *Festes:* l'*Orfeó* ha prestat una gran ajuda pera enlayrar son talent y ses grans facultats qu'han sabut practicar ab resultat tots els genres, especialment el del *lied* popular en totes ses manifestacions, que de totes n'ha donat inspirades mostres.

LA FILADORA

Poesia popular. (Vegis *Romancerillo,* d'en Milà, pàg. 410, y *Cansons populars catalanes,* d'en F. Alió, pàg. 34.)

Armonisació pera chor mixte d'en Frederich Alfonso (guanyadora del premi ofert per la secció choral de l'*Orfeó* a les dugues cansons populars més ben armonisades en la *Festa de la Música Catalana,* any III (1906): ab l'altre premi merescut pel mateix autor a la inspirada y hermosa composició *A les Estrelles,* li pertocà elegir Reina de la Festa y proclamà a la seva germana, la senyoreta Flora Alfonso y Ferrer).

Tema popular de la transcripció de *La Filadora:*

Alegre

Un po-bre pa-gès te-ni-a u-na fi-lla te-ni-a quinz'anys y en-ca-ra no fi-la. Ta la ra la la ra, prim fi-la prim fi-la, ta la ra la la ra, prim fi-la y s'en va.

La Filadora, que fou premiada junt ab *La Dama d'Aragó,* tenen totes dugues armonisació interessant y de mà mestra. Ben bé ho ha demostrat son autor, qu'es un mestre ab els premis

guanyats anyalment en cada una de les *Festes,* ab una fè y constancia en el treball que dignifica al artista y li dóna forses pera fer obres sòlides y art d'una tendencia ben seriosa.

SANT RAMON

(PRIMERA AUDICIÓ)

Poesia popular. (Vegis *Romancerillo,* d'en Milà, pàg. 28.)
Armonisació del mestre Enrich Morera.
D'aquesta tonada, molt popular,

Molt poc à poc

La Ma-re de Deu, son fill n'en-vol-ca-va y es-

tant-lo en-vol-cant n'es na-da u-na planta

n'ha fet el mestre Morera, cenyintse a donar senzill y contingut relleu armònich a la melodia original, un dols poema d'encisadora tendresa. Es una pàgina, com tantes altres del mateix genre, en la que's demostra la experiencia del mestre pera tractar axí'ls quadrets petits com els alts lirismes dramàtichs de ses obres teatrals, *Emporium* y *Bruniselda,* per exemple, y no'n cal citar d'altres perque ben enlayrats son els d'aquestes dugues òperes.

LA MARE DE DÉU

Poesia d'en Adrià Gual — *Música del mestre Nicolau*

La mare de Déu,
quan era xiqueta
anava a costura
a apendre de lletra.

Anant-hi passava
per un caminal
tot sembrat de roses
y de lliris blanchs.

Si les papellones
la'n veyen passar,
fent-li de corones
voltaven son cap.

La Mare de Déu,
quan era xiqueta
tenia'ls cabells
que'n semblaven seda.

Pentinats els duya,
partida la clenxa,
anant a costura
a apendre de lletra.

Era la costura
costura dels àngels;
tots li feyen rotllo
quan ella arribava.

Un se n'agenolla
y el llibre li aguanta.
Mentres llegeix ella
van cantant els altres.

La Mare de Déu,
quan era xiqueta,
clavades en creu
va veure les lletres.

Y alsant els seus ulls,
tan blaus com el cel,
tot llegint plorava,
no sabent per què.

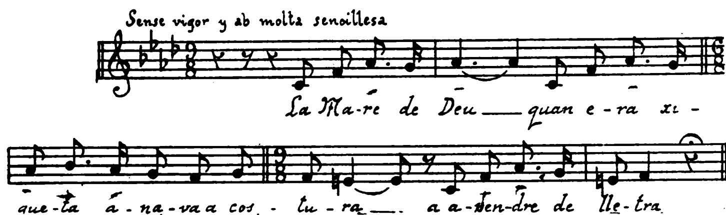
. . . .
. . . .
Se n'entorna a casa
quan ja casi es fosch.
Se n'hi torna y passa
per'quell mateix lloch.

Y ab els ulls plorosos,
un cop ha sopat,
fa un petó als seus pares
y a dormir se'n va.

La vetllen els àngels,
l'anyoren les flors,
brillen les estrelles
al seu sol recort.
. . . .
Tot això qu' us conto,
tot això es amor.

La Mare de Déu,
quan era xiqueta,
anava a costura
a apendre de lletra.

Tema d'aquesta composició:

El mestre Nicolau, ab *La Mort del Escolà,* havia donat un quadro admirablement sentit de música popular; ab *La Mare de Déu* ens regalà una *imatge* amorosa de la verge, cansó catalana.

Lo que's proposava en aquesta composició ho explicava ben justa y terminantment en la carta dirigida a n'en Millet y insertada en el programa del dia de la primera audició. Héusela aquí:

«Estimat Millet: Heu vist en *La Mare de Dèu* altra cosa que la presentació d'una cansó popular, y'm demaneu que jo mateix fassi quatre ratlles pera il-lustració del públich.

» Héuseles aquí:

» Fa alguns anys, durant un periode en que jo meditava molt seriament sobre la creació d'un art verament català (català, no perquè les paraules ni'ls autors ho fossin, sinó d'un fons essencialment nostre), un vespre vaig sentir recitar al mateix Gual la seva poesia *La Mare de Déu.* Aquesta poesia, despertant en mi dolsos recorts, em sugerí l'idea de pendre també la cansó popular, no com a tema pera desenrotllarlo tal com generalment ho entenem els músichs, sinó com a *nomo,* com a embrió, diguemho així, d'una melodia que, tot conservant el savor popular y català,

s'anés desenrotllant sobre un fons armònich inspirat en aquells «oh!... oh!» ab que la mare, tot bressant, interromp el ritme de la cansó y envolcalla son fill ab una alenada d'amor; poetisant encara més aquest fons ab els accents tendres de l'infant que somnia lo que la mare li canta; y per fi, després dels versos: «Tot això que us conto, tot això es amor», fer sentir la cansó popular ab tota sa puresa, armonisantla de manera que'ns dongui, tot lo possible, el sentiment d'aquella poesia que sols la música pot expressar: la poesia de lo indefinit.

»Això, amich Lluís, es lo que'm vaig proposar, comptant sempre ab la vostra cooperació, puig sols un es pot permetre semblants refinaments quan té un mestre del vostre temperament pera transmètrels.

»¿Ho lograrem? Axí sia.

»Sempre vostre, A. Nicolau.» — Juliol 1901.

TERCERA PART

LES SAGETES QU'AMOR TIRA

Estrofa quarta de l'últim *Madrigal* de la col-lecció del mestre Joan Brudieu (segle XVI) (1).

Les sagetes qu'Amor tira,
molt se tenen d'agrahir:
ditxós qui per ell sospira
podentlo tos temps seguir.—
Que l'Amor no fa morir,
ans vehent que dóna vida,
desamor es homicida,
germà del desagrahir.

¡Ben ditxós qui l'ha sentida
la escomesa de l'amor,
entrant junts per la ferida
goig y pena a dintre'l cor!
De follies fahedor,
sols l'Amor té aquestes tretes:
al ferir ab ses sagetes,
junta'l bàlsam al dolor.

¡Ben ditxós qui s'enamora
y ab dols penar més goig sent,
qu'amor tal amor no fóra
si fos goig sense torment.
Tant traidor y tant placent
donant bàlsam y ferida,
l'amor es forsa y es vida
del cor y del pensament.

Nota. La segona y tercera estrofes d'aquesta poesia són degudes a la ploma del mestre en Gay Saber en Jacinto Torres y Reyetó, y foren compostes com per un pressentiment de que la susdita poesia constava de més d'una estrofa. Això s'ha vist confirmat molt recentment al adquirir l'*Orfeó Català* fotografies de totes les obres catalanes del llibre de *Madrigals* d'en Brudieu, en que *Les sagetes qu'amor tira* es la cuarta estrofa de la composició. Per falta de tems l'*Orfeó Català* no ha pogut executar el text original.

(1) De *Los Madrigales* de Joan Brudieu,... *maestro de capilla de la Seo de Urgel,* impres a Barcelona, a casa Hubert Gotard, any 1585.

Joan Brudieu, a qui ja podem nomenar el músich del «valerós cavaller y elegantíssim poeta» Ausias March, es un dels nostres més excelsos músichs polifònichs cinchcentistes del segle XVI. Es un músich qu'ha enlayrat el concepte que té de la música, escoltant, com en Joan del Encina, allà en tan llunyana època, l'encís de la música popular. S'ha anticipat verament a son temps, com un dels pochs exemples que tingueren la visió y la endevinació de lo que havia d'esser l'art de demà. «En aquells temps remots en qu'es formava l'art modern, hi havia ànimes, com la de Brudieu, que vibraven amoroses, tirantes com una corda d'arpa eòlica, oint les delicioses armonies escampades en les coses, les misterioses agregacions del sò, y surgides, com ell, del cor de la natura. Obehien a eixos diversos influxos de sò, com oits pera crear llurs obres; y llurs concents se presentaven per tal manera espontàniament que al escoltarlos ressonar a través de la trama delicada de les parts concertants no s'atrevien a desflorar sa contextura delicada ni a governar sos enllassaments, com si aquell procediment de concertar els sòns escampats en l'ànima de les coses fos, y era en realitat, el mannà de les visions de l'art que alimentava son geni.

»D'aquest tremp era Brudieu: res d'abstraccions, res d'imposició de servituts al sò, a la viva espurna de sa emanació, a l'ànima de la armonia de les coses, qu'en sí ja es música y pur art músich; agent simbòlich que pera ell no servia pera fabricar la bellesa, sinó pera crearla. Forma? Cap o la menor quantitat d'ella, perquè res existeix sense forma, tot revesteix una forma, la música com altres manifestacions. La forma naix espontania y naix engendrada y intangible ab la inspiració al influx de la natura» (1).

Hi ha que col-locar a En Brudieu al costat del més grans mestres polifònichs del segle XVI, al costat d'en Palestrina, Victoria, Orlando Lasso...

No'n cal fer cap de comentari sobre la ingènua y joliua inspiració, tota popular del Madrigal *Les sagetes qu'amor tira,* tan poèticament popular que sembla escrit avuy en ple temps de lírica nacionalisada.

NIT D'ABRIL

Lletra d'en Joan Maragall *Música d'en Vicents de Gibert*

(DEL «TRIPTICH DE L'ANY»)

Nit d'Abril de lluna plena,
nit llumenosa y serena.
alegra com mig-diada
temperada...
Oh! L'alegria d'una nit serena!

La cansó neix tota sola
y s'en vola
cap al cel y a les estrelles...
La cansó neix a breus tirs,
a sospirs

(1) Vegis en la *Revista de la Música Catalana* l'estudi del mestre Pedrell, *Músichs vells de la terra*.

y s'en vola tota sola
cap al cel
ab anhel.
¿Qui dirà lo que es el cel
d'una nit d'Abril serena?
Es un vel
que llumena.

Un vel blau tot penetrat
d'una immensa suavitat.

Oh celistia de l'Abril,
¡què serena m'has entrat
an el sentit obert de bat a bat!

Es obra primerenca d'en Gibert la *Nit d'Abril,* mes es obra ben sentida, fondament sentida, assadollada del perfum de serena llum qu'exhala la poesia. En Gibert es una ferma esperansa pera l'art musical català, esperansa realisada podem dirne ja, perque ell després de revelàrsens ab la composició qu'avuy s'executa, no ha trigat gayre temps en afermar sa personalitat ab obres tan excelents com el poemet *De la primera jornada,* pera cant y piano, y'ls croquis pera orquesta de corda, *Marines,* abdugues premiades en la *Festa de la Música* d'enguany.

PREGARIA A LA VERGE DEL REMEY

Lletra d'en Esteve Sunyol — *Música d'en Lluís Millet*

Déu vos salve, oh Maria,
Inmaculada
Verge Santa del Remey!
Gireu vostres, ulls Regina,
apiadada,
sobre la Plana d'Urgell.

Vós sou tota nostra vida,
y la esperansa
d'aquest Castell del Remey.

A vos prega y sospira,
ben confiada
tota la Plana d'Urgell.

Per nos al vostre fill pregueu,
ben amorosa,
Verge Santa del Remey.
Y vinga la gracia de Déu,
ben abundosa,
sobre la Plana d'Urgell.

Es una inspiració dolcíssima la *Pregaria a la Verge del Remey*. Es el cant de fè del terrer de la Verge de Montserrat, de la Verge del Remey, de la Verge de Nuria, de la Verge de la Mercè, del terrer qu'es complau en l'adoració ferventa de la dolsa Mare del Redemptor. Escolteula ben recullits la melodia d'en Millet y os sugerirà visions angèliques, os ampliarà de devoció, de tendresa, qu'os farà espurnejar els ulls.

DON JOAN Y DON RAMON

Romans popular — *Música del mestre Pedrell*

Don Joan y Don Ramon
venien de la cassada:
don Joan cau del cavall,
y don Ramon hi colcava.

Sa mare, qui'l veu venir
per un camp que verdetjava,
cohint violes y flors
per curar les seues nafres:
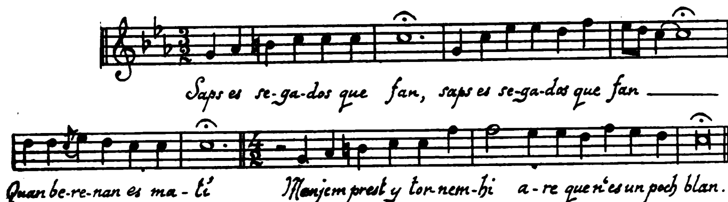
—¿D'hon veniu, mon fiy Ramon,
d'on veniu, colors mudades?
—Ma mare, saynat me som,
la saynia m'han errada.
—¡Oh malhaja tal barber
qui tal saynia eus ha dada!
—Ma mare, no flastomeu,
qu'es la darrera vegada.
—Entre jo y'l meu cavall
portam vint y nou llansades:
el cavall ne porta nou
y jo totes les que falten.

Mon cavall morirà a nit,
y jo a la dematinada;
el cavall l'enterrareu
al millor lloch de l'estable;
y m'enterrareu a mi
en el vas de Santa Eularia,
y demunt hey posareu
una espasa entravessada;
y tothom qui passarà
dirá: «Ay la pobre mare!
Tots dos fiyest qu'ha tengut
se són morts a la cassada!»
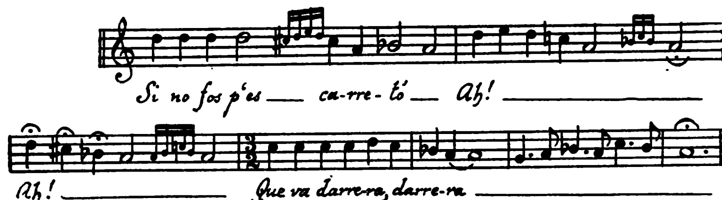
De tres temes se composa la música d'aquesta obra, tots tres mallorquins (1); lo primer de la intitolada *Cansó de la Ximbomba*

lo segon d'una *Cansó del segà*

y lo tercer d'una *Cansó del batre*

... «Al repassar les composicions estrenades l'any passat, havem de sentirne goig: de nou, n'hi ha set de catalanes de nom y de fets; set d'autors catalans y de sava fortament catalana. Esmentem primerament el romans popular de *Don Joan y Don*

(1) A Mallorca aparegué per primera vegada la lletra d'aquest romans, trobada per En Joseph Maria Quadrado, y publicada en 1840.

Ramon, del mestre Pedrell. Aquest mestre, a qui l'*Orfeó* dèu agrahiment per molts conceptes y per això nos honrem tenintlo per soci honorari, es respectat avuy dia per tot el món musical com a compositor de gran relleu.

»D'ell poden pendre exemple els flachs de voluntat que defalleixen al creurers incompresos de la multitut, els que creyent la gloria a dos dits del front, solsament treballen per vanitat supèrflua y s'arreconen indolents ab la rialleta despreciativa, o's venen la dignitat d'artista per dos xavos partits pel mitj. El mestre Pedrell es un exemple lluminós del artista fidel al art noble. Ell es el primer campió en tot Espanya de la dignificació de la cansó popular, fentla servir d'embrió de ses obres més capdalts.

»A n'ell devem el més gros impuls a la restauració de la música religiosa en nostra terra. Sa veu fou la primera que ensalsà la música clàssica religiosa del segle XVI. Ell fou el primer en nostres temps qui'ns feu sentir la emoció intensa de Victoria y de Palestrina. A n'ell dèu l'«Orfeó» gran part de sa fesomia característica, perque d'ell aprenguerem la devoció a n'aquells models del art musical més excels, del art veritablement religiós y per lo tant més trascendental. Perque com vos he dit al comensament y es cosa vella, l'esperit sura per sobre la materia y la part més alta del esperit es la que s'acosta més a Déu. ¡Cóm el devem respectar y estimar al mestre!

»El *Don Joan y Don Ramon* jo'l tinch per una obra intensa de sentiment y de expressió ben catalana, no solsament per les melodies que són mallorquines, sinó per la factura sobria y simple que tan bé lliga ab el superb romans, una de les joyes de nostre romancer popular. La composició d'en Pedrell es d'un estil ben propi, ben singular. Aquesta obreta fou composta pera la Capella de Manacor, un bell rebrot de l'*Orfeó Català,* en la Illa daurada.»

(Recort artístich de l'«Orfeó Català», *corresponent al any 1902, llegit pel mestre en Lluís Millet.)*

LO CANT DELS ALMUGAVERS

Poesia de Víctor Balaguer

Música de la Trilogia, en tres quadros y un pròlech, *Los Pirineos,* de Víctor Balaguer, adaptada pera chor mixte, pel mestre Pedrell.

L'almugàver deu viure—la vida del combat
sens més plahers ni joies- que set, perills y fam:
ses soles amoretes—occir, ferir, lluitar;
lo tàlam de ses bodes—les viles flamejant;
per sola vianda, feres,—y per beguda, sanch.
Avant! avant! Despèrtat, ferro!

Avuy es lo gran dia—del coll de Panissars.
Si tornen los francesos,—d'aquí no passaran.
Lo dia que vingueren—ningú'ls pogué contar;
lo dia que s'entornen—be prou que'ls contaran.
Almugàvers, ja es hora.—¡Au donchs! Coltells en mà!
Despèrtat, ferro! Firam! Firam!

Quan los francesos vinguen,—son auriflama alsant,
son auriflama a trossos—los vents se'l enduran.
Au, donchs! Despèrtat, ferro!—Lo sol avuy veurà
escórrers per les penyes—a degotalls la sanch.

«El *Cant dels Almugàvers* ja es conegut del nostre públich: la novetat solsament consisteix en l'adaptació que n'ha fet el mestre pera chor mixte. El *Cant dels Almugàvers,* es un brau crit de Patria, es triomfalment valent, es un vigorós espandiment de Patria concentrada, es l'amor y l'odi ab un sol crit; es l'afirmació de nostre esser, de nostra manera de pensar, el de la vital renaixensa actual de Catalunya.»

(Notes del Programa *en el dia de la primera audició de l'adaptació.)*

La música d'aquesta composició consta de tres fragments transformats:

Lo *cant de guerra* de *Raig de Lluna* (personatge simbòlich de la Trilogia) o l'*himne guerrer dels Almugàvers,* va nàixer d'aquesta admirable creació de la mussa popular catalana:

Lentament

La ba - ta-lla del Rey Mo-ro dels que hi
tor - - nan si no'ls he - reus . . .
van no'n tor - nan gayres ___ No'n

La tornada *Avant! avant! Despèrtat ferro,* es una imitació d'un *namaz* alarb, y la melodia de la segona estrofa, d'una *kaaba,* dansa alarb, propia de certes cerimonies del culte islamita. Dels elements d'aquests dos últims fragments n'han quedat influencies en la cansó popular de les provincies de Tarragona y Lleida.

ELS SEGADORS

Poesia popular. (Vegis *Romancerillo,* d'en Milà, pàg. 72 y *Cansons populars catalanes,* d'en F. Alió, pàg. 42.) Armonisació del mestre Millet.

Pausat

¡Ca - ta - lu - nya, com·tat gran, qui t'ha vis - ta ri-ca y
ple-na! Ara'l rey nostre se - nyor de-cla-ra-da'ns té la gue - rra.
Bon cop de fals, bon cop de fals, defensors de la te - rra. Bon cop de fals.

L'armonisació donada per en Millet a n'aquesta cansó popular, que la forsa de les circunstancies ha convertit en himne, es rica y severa. El caràcter ferreny de la melodia hi es conservat, posat en relleu, fins a convertirse en lúgubre, al final de la tornada quan els baixos en son registre grave entonen fatídicament el *bon cop de fals*.

